

ENHANCED SOCIAL WORKERS

Enhancing Intercultural Communication Skills
and Competences for Social Workers in the
Provision of Assistance to Forced Migrants

ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑ ΣΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Co-funded by
the European Union

Διαπολιτισμικότητα στην Κοινωνική Εργασία: Μεθοδολογικές προσεγγίσεις

Βιβλιογραφικές Πληροφορίες παραχωρούνται από: Το Σύστημα Πληροφόρησης (LIBIS) της αξιολογής Λιθουανικής Βιβλιοθήκης στην πύλη ibiblioteka.lt.

Εκδίδεται κάτω από το πρόγραμμα Erasmus “Βελτίωση των Διαπολιτισμικών επικοινωνιακών δεξιοτήτων των Κοινωνικών Λειτουργών στην παροχή βοήθειας σε αναγκαστικούς μετανάστες”, No. 2023-1-LT01-KA210-ADU-000151010. Οι ιδέες και σκέψεις που εκφράζονται δεν αντικατοπτρίζουν κατανάγκην αυτές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Εθνικού Συντονιστή και ούτε έχουν την ευθύνη για αυτές.

Συγγραφείς:

Edita Štuopytė (Kaunas University of Technology)

Valentina Demidenko (Kauno kolegija Higher Education Institution)

Ομότιμη αξιολόγηση από:

Dr. Salomėja Karasevičiūtė (Mykolas Romeris University, Kauno kolegija Higher Education Institution)

Dr. Roberta Motiečienė (Vytautas Magnus University)

Dr. Edita Zakaruskienė (Lithuanian Sports University)

Αξιολόγηση και συμπεράσματα για την έκδοση έγιναν στη συνάντηση του Τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του Ινστιτούτου Ανώτερης Εκπαίδευσης (07/11/24), Kauno kolegija, Πρακτικά No. D17-22).

Γλωσσική Έκδοση Romaldas Župerka

© (The Social Service Center of Jonava District), (Το Κέντρο Κοινωνικών Υπηρεσιών Επαρχίας Jonava), (The Social Projects Institute) (Το Ινστιτούτο Κοινωνικών Προγραμμάτων Λιθουανίας), Ο Παγκύπριος Σύνδεσμος Στήριξης Οικογένειας και Παιδιού- KIBOTOS

© Edita Štuopytė, Valentina Demidenko, 2024

ISBN 978-609-8352-01-6

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Έννοιες	4
Εισαγωγή	6
Ομάδα στόχος.....	9
Στοχοι και επιδιωξεις των μεθοδολογικων κατευθυντηριων γραμμων	10
Δομή (περιγραφή) των μεθοδολογικών κατευθυντήριων γραμμών...	13
Ενότητα 1: Ανάπτυξη δεξιοτήτων διαπολιτισμικής επικοινωνίας ...	15
Δεξιότητες διαπολιτισμικής επικοινωνίας	16
Στοιχεία δεξιοτήτων διαπολιτισμικής επικοινωνίας	20
Δυνατότητες χρήσης μεθόδων βιωματικής εκπαίδευσης στην ανάπτυξη δεξιοτήτων διαπολιτισμικής επικοινωνίας	30
Ενότητα 2: Ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά των εξαναγκασμένων μεταναστών	35
Εξαναγκασμενοι μεταναστες ως κοινωνικα ευαλωτη πληθυσμιακη ομαδα	36
Τραυμα και η επιδραση του στην εργασια με εξαναγκασμενους μεταναστες.....	39
Ενότητα 3: Πρακτικές κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή μεθόδων	49
Παρουσίαση της διεθνούς μελέτης για την εμπειρία των Κυπρίων και Λιθουανών κοινωνικών λειτουργών στην εφαρμογή μεθόδων για την εργασία με εξαναγκασμένους μετανάστες	50
Παρουσίαση της μεθόδου «Η βαλίτσα μου»	53
Παρουσίαση της μεθόδου «Πολιτισμικό T-shirt»	54
Παρουσίαση της μεθόδου «Mindspring»	55
Παρουσιαση της μεθοδου «Μεταφορικες Συνειρμικες Καρτες» ...	58
Μέθοδοι εναλλακτικής επικοινωνίας	64
Βιβλιογραφία	69

ΈΝΝΟΙΕΣ

Εθνικά στερεότυπα: Μια σχηματοποιημένη εικόνα της δικής μας ή μιας άλλης εθνικής κοινότητας, η οποία αναπαριστά απλουστευμένη γνώση των ψυχολογικών χαρακτηριστικών και της συμπεριφοράς των μελών μιας συγκεκριμένης εθνότητας.

Αναγκαστικός μετανάστης: Ένα άτομο που αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη χώρα καταγωγής του και να αναζητήσει καταφύγιο σε άλλη χώρα ως αποτέλεσμα πολέμου, πολιτικής καταπίεσης ή άλλης ανθρωπιστικής καταστροφής. Ο όρος *Αναγκαστικός Μετανάστης* χρησιμοποιείται σκόπιμα, καθώς περιλαμβάνει όχι μόνο όσους έχουν καθεστώς πρόσφυγα αλλά και εκείνους που έχουν λάβει άσυλο, επικουρική ή προσωρινή προστασία στη χώρα υποδοχής (Demidenko, 2019).

Πολιτισμός (Λατ. *cultura*): Εκπαίδευση, βελτίωση, λατρεία, ανθρώπινη σχέση με τον εαυτό, την κοινωνία και το περιβάλλον, που περιλαμβάνει την αυτοκατανόηση του ατόμου και της κοινωνίας, την ταυτότητα, τον τρόπο ζωής, τις κοσμολογικές και οντολογικές αντιλήψεις για τον κόσμο, τη σκέψη, τη δημιουργικότητα, τη φαντασία, την ανάπτυξη του νου και της ψυχής (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2024).

Πολιτισμικό σοκ: Συναισθηματική και σωματική δυσφορία, αποπροσανατολισμός ενός ατόμου που προκαλείται από την είσοδο σε ένα ξένο πολιτισμικό περιβάλλον, την επαφή με έναν άλλο πολιτισμό (Oberg, 1960).

Πολιτισμική ποικιλομορφία: Σημαίνει ότι υπάρχουν πολλές διαφορετικές κουλτούρες στον κόσμο σήμερα. Η διαπολιτισμική επάρκεια απαιτεί την επίγνωση της δικής μας κουλτούρας και την αναγνώριση ότι κάθε κουλτούρα προσφέρει μόνο μία επιλογή ανάμεσα σε πολλές πιθανότητες. Η πολιτισμική ποικιλομορφία και η διαπολιτισμική επαφή έχουν γίνει γεγονότα της σύγχρονης ζωής, και η εκμάθηση της συμβίωσης σε έναν όλο και πιο παγκοσμιοποιημένο κόσμο εμπεριέχει τον κίνδυνο πολιτισμικής ομογενοποίησης και κατακερματισμού, πράγμα που σημαίνει ότι όλοι πρέπει να είναι

ενήμεροι για τις πολιτισμικές διαφορές και τα πιθανά οφέλη από την πολιτισμική αλλαγή (UNESCO, 2013).

Διαπολιτισμική επικοινωνία: Η επικοινωνία μεταξύ ανθρώπων από διαφορετικούς πολιτισμούς. Περιλαμβάνει την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ ανθρώπων διαφορετικών πολιτισμών.

Η έννοια της Διαπολιτισμικότητας: Αναφέρεται σε αυτό που συμβαίνει όταν μέλη δύο ή περισσότερων διαφορετικών πολιτισμικών ομάδων (οποιοδήποτε μεγέθους, σε οποιοδήποτε επίπεδο) αλληλεπιδρούν ή επηρεάζουν ο ένας τον άλλον προσωπικά σε διάφορες μορφές. Ένας ευρύς ορισμός θα περιλάμβανε τη διεθνή πολιτική ή οικονομική αλληλεπίδραση (UNESCO, 2013).

Επικοινωνία: Περιλαμβάνει τη γλώσσα και τη μη λεκτική συμπεριφορά, που καλύπτει τα πάντα, από τη χρήση ήχων, κινήσεων, την αντίληψη του χώρου και του χρόνου, έως πολλές πτυχές της υλικής κουλτούρας (τροφή, ένδυση, αντικείμενα, οπτικός σχεδιασμός, αρχιτεκτονική) και μπορεί να θεωρηθεί ως ενεργό στοιχείο του πολιτισμού (UNESCO, 2013).

Στην παρούσα δημοσίευση, θα χρησιμοποιηθεί η έννοια της **διαπολιτισμικής επάρκειας**, η οποία αναφέρεται στην αλληλεπίδραση μεταξύ ατόμων που ανήκουν σε διαφορετικά υπόβαθρα, τόσο εντός μιας κοινωνίας όσο και πέρα από εθνικά σύνορα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι παρούσες μεθοδολογικές κατευθυντήριες γραμμές αναπτύχθηκαν στο πλαίσιο του προγράμματος **ENHANCED SOCIAL WORKERS – Ενίσχυση των διαπολιτισμικών δεξιοτήτων επικοινωνίας των κοινωνικών λειτουργών στην παροχή βοήθειας σε αναγκαστικούς μετανάστες**, που συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω του προγράμματος Erasmus+, αριθ. 2023-1-LT01-KA210-ADU-000151010.

Οι μεθοδολογικές κατευθυντήριες γραμμές αναπτύχθηκαν με μοναδικό τρόπο—οι εταίροι του έργου ανέλυσαν τις μεθόδους που χρησιμοποιούν οι κοινωνικοί λειτουργοί της Λιθουανίας και της Κύπρου στην εργασία τους με αναγκαστικούς μετανάστες, συμμετείχαν σε κοινές βιωματικές διαπολιτισμικές δραστηριότητες μάθησης, αντλώντας γνώση ο ένας από τον άλλον, διαμόρφωσαν τα θέματα της μεθοδολογίας, ανέλυσαν και εφάρμοσαν τις μεθόδους που παρουσιάζονται στην παρούσα έκδοση.

Οι στόχοι του προγράμματος είναι στενά συνδεδεμένοι με τις τρέχουσες ευρωπαϊκές τάσεις: την παγκόσμια μετανάστευση, τον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα, την ποικιλομορφία, τη διαπολιτισμική επικοινωνία και την ένταξη των αναγκαστικών μεταναστών. Η κοινωνική εργασία είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τις σύγχρονες τάσεις. Σε πολλές περιπτώσεις, οι σύγχρονοι κοινωνικοί λειτουργοί γίνονται οι «βασικοί ειδικοί» που βοηθούν τους αναγκαστικούς μετανάστες να βρουν τον δρόμο τους σε μια νέα χώρα, να προσαρμοστούν και να ενταχθούν. Ωστόσο, ένας «βασικός ειδικός» δεν χρειάζεται μόνο επαγγελματική γνώση και δεξιότητες διαπολιτισμικής επικοινωνίας. Αν και το πολυπολιτισμικό πλαίσιο της Ευρώπης αυξάνει την ανάγκη και το ενδιαφέρον για τη διαπολιτισμική επικοινωνία, η πλειοψηφία των κοινωνικών λειτουργών εξακολουθεί να στερείται αυτών των δεξιοτήτων. Το πρόγραμμα **ENHANCED SOCIAL WORKERS (στο εξής ESW)** στοχεύει να αντιμετωπίσει αυτή την ανάγκη προτείνοντας μεθοδολογικές κατευθυντήριες γραμμές για την ανάπτυξη δεξιοτήτων διαπολιτισμικής επικοινωνίας. Η ενίσχυση των δεξιοτήτων διαπολιτισμικής επικοινωνίας των κοινωνικών λειτουργών συνδέεται άμεσα με την αυξημένη πρόσβαση των αναγκαστικών μεταναστών σε επαγγελματική βοήθεια και την καλύτερη ένταξή τους στην κοινωνία υποδοχής. Ο συγκεκριμένος στόχος του προγράμματος ESW συνδέεται στενά

όχι μόνο με την υποστήριξη των επαγγελματιών (της κύριας ομάδας στόχου) αλλά και των αναγκαστικών μεταναστών, συμβάλλοντας έτσι στον γενικότερο στόχο της ανοχής στη διαφορετικότητα στις ευρωπαϊκές χώρες, της μείωσης των διακρίσεων κατά των εθνικών μειονοτήτων και της προώθησης της ένταξης.

ΟΜΑΔΑ ΣΤΟΧΟΣ

Η άμεση ομάδα στόχος και οι ωφελούμενοι αυτών των μεθοδολογικών κατευθυντήριων γραμμών είναι οι επαγγελματίες στον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών: κοινωνικοί λειτουργοί, κοινωνικοί εκπαιδευτές, μέντορες προσφύγων και άλλοι επαγγελματίες που παρέχουν βοήθεια σε αναγκαστικούς μετανάστες. Αυτές οι μεθοδολογικές κατευθυντήριες γραμμές αποσκοπούν στο να τους εξοπλίσουν με τις απαραίτητες δεξιότητες για να αντιμετωπίσουν, με πολιτισμικά ευαίσθητο και εποικοδομητικό τρόπο, τις προκλήσεις της διαπολιτισμικής επικοινωνίας στο πλαίσιο της παροχής βοήθειας σε αναγκαστικούς μετανάστες. Σύμφωνα με τα ερευνητικά ευρήματα (Demidenko, Kondratavičienė, 2022), οι κοινωνικοί λειτουργοί με διαπολιτισμική επάρκεια γίνονται εκπαιδευτές οι ίδιοι, παρέχοντας στους αναγκαστικούς μετανάστες όχι μόνο υπηρεσίες που καλύπτουν τις βασικές τους ανάγκες, αλλά και κοινωνικές δεξιότητες που τους ενδυναμώνουν να ενταχθούν με επιτυχία στη νέα τους κοινωνία.

Η έμμεση στοχευμένη ομάδα είναι οι αναγκαστικοί μετανάστες – άνθρωποι που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις πατρίδες τους και να αναζητήσουν καταφύγιο σε άλλη χώρα ως αποτέλεσμα πολέμου, πολιτικής καταπίεσης ή άλλων ανθρωπιστικών καταστροφών. Οι αναγκαστικοί μετανάστες και οι πρόσφυγες κατατάσσονται ως ευάλωτη ομάδα μεταναστών, με υψηλό κίνδυνο κοινωνικού αποκλεισμού. Υπό αυτή την έννοια, η επιτυχής διαδικασία ένταξης των αναγκαστικών μεταναστών απαιτεί βοήθεια από κοινωνικούς λειτουργούς. Και οι κοινωνικοί λειτουργοί χρειάζεται να είναι κατάλληλα εκπαιδευμένοι στη διαπολιτισμική επικοινωνία.

Ο επιδιωκόμενος μακροπρόθεσμος αντίκτυπος αυτών των μεθοδολογικών κατευθυντήριων γραμμών και ολόκληρου του έργου **ENHANCED SOCIAL WORKERS (στο εξής ESW)** είναι η ανάπτυξη μιας θετικής, μη διακριτικής στάσης απέναντι στον πολυπολιτισμικό χαρακτήρα, την πολιτισμική ποικιλομορφία και την κοινωνική ένταξη των αναγκαστικών μεταναστών στις ευρωπαϊκές κοινωνίες.

ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ ΤΩΝ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΩΝ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΩΝ ΓΡΑΜΜΩΝ

Ο στόχος του προγράμματος είναι να παρέχει στους κοινωνικούς λειτουργούς που βοηθούν αναγκαστικούς μετανάστες τη δυνατότητα να συνδέσουν στενά τους στρατηγικούς στόχους τόσο της κοινωνικής εργασίας όσο και της εκπαίδευσης μέσω της ανάπτυξης δεξιοτήτων διαπολιτισμικής επικοινωνίας.

Παρατηρούνται συνδέσεις σε διάφορα επίπεδα. Πρώτα απ' όλα, ο θεμελιώδης στόχος της κοινωνικής εργασίας είναι να υποστηρίξει όσους βιώνουν κοινωνικό αποκλεισμό. Οι αναγκαστικοί μετανάστες αποτελούν μία από τις πιο ευάλωτες (UNHCR, 2012) ομάδες στον κοινωνικό αποκλεισμό. Σύμφωνα με έρευνες (Bartkevičienė, Bubnys, 2012; Demidenko, 2019; Štuopytė, Demidenko, 2021), ο κοινωνικός λειτουργός είναι συνήθως το «κεντρικό πρόσωπο» που μπορεί να βοηθήσει τον αναγκαστικό μετανάστη να βρει τον δρόμο του στη νέα κοινωνία, να του παρέχει συμβουλές, εκπαίδευση και να τον βοηθήσει να ενταχθεί. Ωστόσο, αυτές οι λειτουργίες απαιτούν όχι μόνο επαγγελματική εκπαίδευση αλλά και δεξιότητες διαπολιτισμικής επικοινωνίας που είναι ειδικές για την εργασία με αναγκαστικούς μετανάστες. Μόνο οι κοινωνικοί λειτουργοί που είναι κατάλληλα εκπαιδευμένοι και συνεχίζουν να μαθαίνουν, μπορούν να παρέχουν ποιοτικές υπηρεσίες που ανταποκρίνονται στις ανάγκες των αναγκαστικών μεταναστών. Αυτό οδηγεί στον προσδιορισμό μιας σύνδεσης με έναν άλλο στρατηγικό στόχο της κοινωνικής εργασίας—την ύπαρξη υψηλής κατάρτισης, συνεχώς αναπτυσσόμενων κοινωνικών λειτουργών που παρέχουν ποιοτικές υπηρεσίες.

Οι δραστηριότητες του έργου στοχεύουν στη βελτίωση των δεξιοτήτων διαπολιτισμικής επικοινωνίας των Λιθουανών και Κυπρίων κοινωνικών λειτουργών μέσω βιωματικών εκπαιδευτικών μεθόδων, που αναγνωρίζονται ως οι πλέον κατάλληλες (Gurova, Godvadas, 2015; Štuopytė, Demidenko, 2021). Σύμφωνα με την UNESCO (2013), όλες οι σφαίρες της σύγχρονης κοινωνίας (συμπεριλαμβανομένου του κοινωνικού τομέα) έχουν ισχυρούς δεσμούς με τις παγκόσμιες τάσεις μεταμόρφωσης. Οι σύγχρονοι επαγγελματίες (στη συγκεκριμένη περίπτωση,

κοινωνικοί λειτουργοί) πρέπει να είναι πολιτισμικά ευαίσθητοι και καταρτισμένοι. Οι δεξιότητες διαπολιτισμικής επικοινωνίας είναι από τις πιο βασικές όταν εργάζονται με αναγκαστικούς μετανάστες από διαφορετικές χώρες, πολιτισμούς και θρησκείες. Οι μορφές ανάπτυξης δεξιοτήτων διαπολιτισμικής επικοινωνίας που συνιστά η UNESCO (2013)—“learning to know” (μάθηση για γνώση), “learning to do” (μάθηση για δράση), “learning to be” (μάθηση για ύπαρξη) – αντικατοπτρίζουν τις βιωματικές εκπαιδευτικές μεθόδους του έργου, επιτρέποντας στους κοινωνικούς λειτουργούς να εργάζονται σε διαπολιτισμικά περιβάλλοντα.

Οι στόχοι του έργου είναι στενά συνδεδεμένοι με μία από τις βασικές προτεραιότητες της πολιτικής εκπαίδευσης της Λιθουανίας και της ΕΕ—την εξασφάλιση ευκαιριών για δια βίου μάθηση. Η **Στρατηγική Προόδου της Λιθουανίας “Lithuania 2030”** καθορίζει τις κύριες προτεραιότητες της λιθουανικής πολιτικής εκπαίδευσης. Περιγράφει το όραμα μιας έξυπνης Λιθουανίας. Η κοινωνία πρέπει να γίνει ενεργή, αλληλέγγυα και διαρκώς εκπαιδευόμενη. Κάθε άτομο πρέπει να είναι ανοιχτό στην αλλαγή, δημιουργικό και υπεύθυνο (νέες μέθοδοι διδασκαλίας, επαφή με άλλους πολιτισμούς, εκμάθηση διαπολιτισμικής επικοινωνίας). Η πολιτική εκπαίδευσης αναμένεται να φέρει τους ανθρώπους κοντά (αλληλεγγύη), να εξελίσσεται διαρκώς (μάθηση, ανάπτυξη νέων δεξιοτήτων διαπολιτισμικής επικοινωνίας) και να επιδιώκει την ατομική, επαγγελματική (δεξιότητες κοινωνικών λειτουργών) και εθνική επιτυχία (ενεργητικότητα), εξασφαλίζοντας ίσες ευκαιρίες. Οι δείκτες που περιλαμβάνονται στη **Στρατηγική Εθνικής Εκπαίδευσης** ευθυγραμμίζονται επίσης με τη φιλοδοξία της ΕΕ να αυξήσει τη δια βίου μάθηση. Έτσι, με την υλοποίηση των στόχων του έργου, το **Κέντρο Κοινωνικών Υπηρεσιών της Περιφέρειας Jonava**, σε συνεργασία με το **Ινστιτούτο Κοινωνικών Έργων** και την Κυπριακή Μη Κυβερνητική Ογάνωση **Κιβωτός**, συμβάλλουν στην εφαρμογή του στόχου της λιθουανικής και της ευρωπαϊκής πολιτικής εκπαίδευσης – να αυξηθεί το επίπεδο δια βίου μάθησης, προσφέροντας στους Λιθουανούς και Κυπρίους κοινωνικούς λειτουργούς την ευκαιρία να μάθουν νέες δεξιότητες διαπολιτισμικής επικοινωνίας, που είναι σημαντικές για το επαγγελματικό τους πεδίο, χρησιμοποιώντας καινοτόμες βιωματικές εκπαιδευτικές μεθόδους.

Στόχοι:

- ♥ Προετοιμασία ενός διεθνούς εκπαιδευτικού προγράμματος για κοινωνικούς λειτουργούς που παρέχουν βοήθεια σε αναγκαστικούς μετανάστες: «Ενδυνάμωση κοινωνικών λειτουργών που υποστηρίζουν αναγκαστικούς μετανάστες μέσω ανάπτυξης δεξιοτήτων διαπολιτισμικής επικοινωνίας».
- ♥ Διεξαγωγή Κατάρτισης και Εκπαίδευσης τόσο στην Κύπρο όσο και στη Λιθουανία, με τη χρήση καινοτόμων βιωματικών εκπαιδευτικών μεθόδων.
- ♥ Προετοιμασία μιας έκδοσης με μεθοδολογικές κατευθυντήριες γραμμές για κοινωνικούς λειτουργούς που εργάζονται με αναγκαστικούς μετανάστες: «Διαπολιτισμικότητα στην κοινωνική εργασία: μεθοδολογικές κατευθυντήριες γραμμές».
- ♥ Διάδοση και προώθηση των δραστηριοτήτων και των αποτελεσμάτων του έργου.

ΔΟΜΗ (ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ) ΤΩΝ ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΩΝ ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΩΝ ΓΡΑΜΜΩΝ

Το πρόγραμμα των μεθοδολογικών κατευθυντήριων γραμμών του έργου **ENHANCED SOCIAL WORKERS** (στο εξής **ESW**) αποτελείται από τρία μοντέλα:

Μοντέλο 1: Ανάπτυξη δεξιοτήτων διαπολιτισμικής επικοινωνίας

- ♦ Δεξιότητες διαπολιτισμικής επικοινωνίας
- ♦ Στοιχεία δεξιοτήτων διαπολιτισμικής επικοινωνίας
- ♦ Δυνατότητες χρήσης βιωματικών μεθόδων εκπαίδευσης στην ανάπτυξη διαπολιτισμικών δεξιοτήτων

Μοντέλο 2: Ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά των αναγκαστικών μεταναστών

- ♦ Οι αναγκαστικοί μετανάστες ως κοινωνικά ευάλωτη ομάδα
- ♦ Τραύμα και η επίδρασή του στην εργασία με αναγκαστικούς μετανάστες

Μοντέλο 3: Πρακτικές κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή μεθόδων

- ♦ Παρουσίαση μελέτης σχετικά με την εμπειρία Κυπρίων και Λιθουανών κοινωνικών λειτουργών στην εφαρμογή μεθόδων για την εργασία με αναγκαστικούς μετανάστες
- ♦ Δυνατότητες χρήσης ομαδικών μεθόδων διαπολιτισμικής γνώσης
- ♦ Δυνατότητες χρήσης μεταφορικών καρτών
- ♦ Ευκαιρίες εφαρμογής εναλλακτικών μεθόδων επικοινωνίας

Το πρώτο μοντέλο εξηγεί τη θεωρία της διαπολιτισμικότητας, τις βασικές έννοιες και ιδέες της. Τα κεφάλαια αυτού του μοντέλου εισάγουν τους εκπαιδευόμενους στα στοιχεία της διαπολιτισμικής επικοινωνιακής επάρκειας, εξετάζουν το ζήτημα των εθνοτικών

στερεοτύπων και αντιλήψεων και περιγράφουν την προσέγγιση της βιωματικής εκπαίδευσης. Συνιστάται η κατανομή 8 ωρών για αυτή τη μέθοδο.

Το δεύτερο μοντέλο καλύπτει τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά των αναγκαστικών μεταναστών, εξετάζοντάς τους από την οπτική μιας κοινωνικά ευάλωτης ομάδας πελατών, δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στο φαινόμενο του τραύματος και τις συνέπειες των τραυματικών εμπειριών στη διαδικασία εργασίας με αναγκαστικούς μετανάστες. Συνιστάται η κατανομή 8 ωρών για αυτή τη μέθοδο.

Το τρίτο μοντέλο παρέχει πρακτικές κατευθυντήριες γραμμές για την εφαρμογή μεθόδων. Παρουσιάζει την εμπειρία Κυπρίων και Λιθουανών κοινωνικών λειτουργών στην εφαρμογή μεθόδων για την εργασία με αναγκαστικούς μετανάστες, τα αποτελέσματα της μελέτης και συζητά τις δυνατότητες χρήσης της μεθόδου των μεταφορικών καρτών, εναλλακτικών μεθόδων επικοινωνίας και ομαδικών μεθόδων διαπολιτισμικής γνώσης. Το κεφάλαιο περιλαμβάνει πρακτικά παραδείγματα συνεδριών βασισμένων σε βιωματικές μεθόδους εκπαίδευσης, τους στόχους τους και περιγραφές της διαδικασίας τους. Συνιστάται η κατανομή 8 ωρών για αυτή τη μέθοδο.

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι αυτό το μεθοδολογικό υλικό αποτελεί μόνο μια σύσταση. Τα υλικά και οι μέθοδοι που παρουσιάζονται δεν θα πρέπει να λαμβάνονται κυριολεκτικά. Συνιστάται να εφαρμόζονται λαμβάνοντας υπόψη το συγκεκριμένο πλαίσιο της κοινωνικής εργασίας με αναγκαστικούς μετανάστες και τις ατομικές ανάγκες των επαγγελματιών και των αναγκαστικών μεταναστών.

ΜΟΝΤΕΛΟ 1:

**ΑΝΑΠΤΥΞΗ
ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ
ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ
ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ**

ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Οι ευρωπαϊκές κοινωνίες ήταν πάντα ετερογενείς, ωστόσο ο αυξανόμενος αριθμός μεταναστών δημιούργησε νέα προβλήματα, όπως το πώς να ζούμε μαζί και να αποδεχόμαστε ο ένας τον άλλον σε δημοκρατικές κοινωνίες, ενώ ταυτόχρονα σεβόμαστε τον πλουραλισμό (Mauro, Sandu & Pacevičius, 2023). Οι δυναμικές της μετανάστευσης έχουν γίνει πιο περίπλοκες σε έναν διασυνδεδεμένο κόσμο. Το 2020, εκτιμάται ότι 281 εκατομμύρια άνθρωποι (3,6% του συνολικού πληθυσμού του κόσμου) ζούσαν εκτός της χώρας τους. Αυτός ο αριθμός, που ορίζεται ως παγκόσμια διεθνής μετανάστευση, είναι σχεδόν διπλάσιος από το 1990.¹

Για διαφορετικούς ανθρώπους, η μετανάστευση—η ζωή σε πολλές χώρες και η αποχώρηση από το σπίτι για διάφορους λόγους—προκαλεί διαφορετικούς μετασχηματισμούς στις αντιλήψεις για τον εαυτό, τις σχέσεις και τις εμπειρίες. Ο Deardorff (2015) επισημαίνει ότι η αλληλεπίδραση με πελάτες, συναδέλφους και ξένους συνεργάτες είναι πλέον καθημερινή δραστηριότητα για πολλούς εργαζομένους παγκοσμίως, και γι' αυτό οι εργοδότες αναζητούν υπαλλήλους που όχι μόνο είναι τεχνικά επαρκείς, αλλά και πολιτισμικά εγγράμματοι και ικανοί να λειτουργούν σε ένα διαπολιτισμικό περιβάλλον. Είναι σημαντικό για τους κοινωνικούς λειτουργούς να αναπτύξουν διαπολιτισμικές δεξιότητες όταν εργάζονται με την κοινωνικά ευάλωτη ομάδα των αναγκαστικών μεταναστών.

Η διαπολιτισμική επικοινωνία είναι απαραίτητη για την αναγνώριση της πολιτισμικής ποικιλομορφίας του κόσμου, γι' αυτό και η διαπολιτισμική επάρκεια έχει γίνει προτεραιότητα. Οι Mauro, Sandu & Pacevičius (2023) υποστηρίζουν ότι η διαπολιτισμική ενσωμάτωση είναι μια αμοιβαία διαδικασία που περιλαμβάνει άτομα, τις κοινότητές τους και την κοινωνία στο σύνολό της. Αποτελείται από αποτελεσματικές, θετικές και βιώσιμες πολιτικές διαχείρισης της ποικιλομορφίας που αποσκοπούν στο να βοηθήσουν την κοινωνία να αξιοποιήσει το δυναμικό της ποικιλομορφίας μέσα σε ένα πλαίσιο ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

¹ European Commission, (2023). Knowledge for Policy: Increasing significance of migration https://knowledge4policy.ec.europa.eu/increasing-significance-migration_en

Η σημασία της διαπολιτισμικής επάρκειας τονίζεται όλο και περισσότερο σε διάφορες επιστήμες και μαθήματα και περιλαμβάνεται στα πρότυπα διαπίστευσης. Ο Deardorff (2015) σημειώνει ότι, για παράδειγμα, στις Ηνωμένες Πολιτείες, οι παρακάτω επαγγελματικοί τομείς περιλαμβάνουν τη διαπολιτισμική ή παγκόσμια επάρκεια στα πρότυπα διαπίστευσής τους: μηχανική, εκπαίδευση, νοσηλευτική, κοινωνική εργασία, ιατρική και επιχειρήσεις.

ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΕΣ ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ

Οι διαπολιτισμικές δεξιότητες είναι οι ικανότητες να λειτουργεί κάποιος κατάλληλα σε ένα σύνθετο περιβάλλον που χαρακτηρίζεται από αυξανόμενη ποικιλομορφία ανθρώπων, πολιτισμών και τρόπων ζωής. Είναι η ικανότητα να «λειτουργεί αποτελεσματικά όταν αλληλεπιδρά με άτομα που είναι γλωσσικά και πολιτισμικά διαφορετικά από τον εαυτό του» (UNESCO, 2013, σελ. 5). Διαφορετικές προσεγγίσεις της διαπολιτισμικής επάρκειας και οι σχετικές έννοιες καθιστούν απαραίτητη την εμβάθυνση σε ορισμένα από τα στοιχεία της.

Οι Mauro, Sandu & Pacevičius (2023) υποστηρίζουν ότι οι διαπολιτισμικές δεξιότητες είναι μετασχηματιστικές. Στόχος τους είναι να προωθήσουν δομικές αλλαγές σε θεσμούς (π.χ. κοινωνικές υπηρεσίες) για την αντιμετώπιση αιτιών ανισοτήτων, διακρίσεων, αποκλεισμού, έλλειψης αναγνώρισης και σεβασμού της ποικιλομορφίας, καθώς και έλλειψης χώρων αλληλεπίδρασης στις σύγχρονες κοινωνίες. Οι διαπολιτισμικές δεξιότητες είναι απαραίτητες για τη διαμόρφωση, εφαρμογή και αξιολόγηση διαπολιτισμικών πολιτικών και για τη δυνατότητα των διοικήσεων να προσαρμόζουν τις υπηρεσίες τους στις κοινωνικοπολιτισμικές πραγματικότητες της τοπικής περιοχής.

Οι Wolff και Borzikowsky (2018) αναφέρουν ότι η διαπολιτισμική επάρκεια (Intercultural Competence - ICC) καθίσταται ολοένα και πιο σημαντική στη σύγχρονη κοινωνία λόγω φαινομένων όπως η παγκοσμιοποίηση, η διαπολιτισμική συνεργασία και η μετανάστευση.

Διαφορετικές Προσεγγίσεις της Διαπολιτισμικής Επάρκειας

Οι Wolff και Borzikowsky (2018) σημειώνουν ότι τα τελευταία 60 χρό-

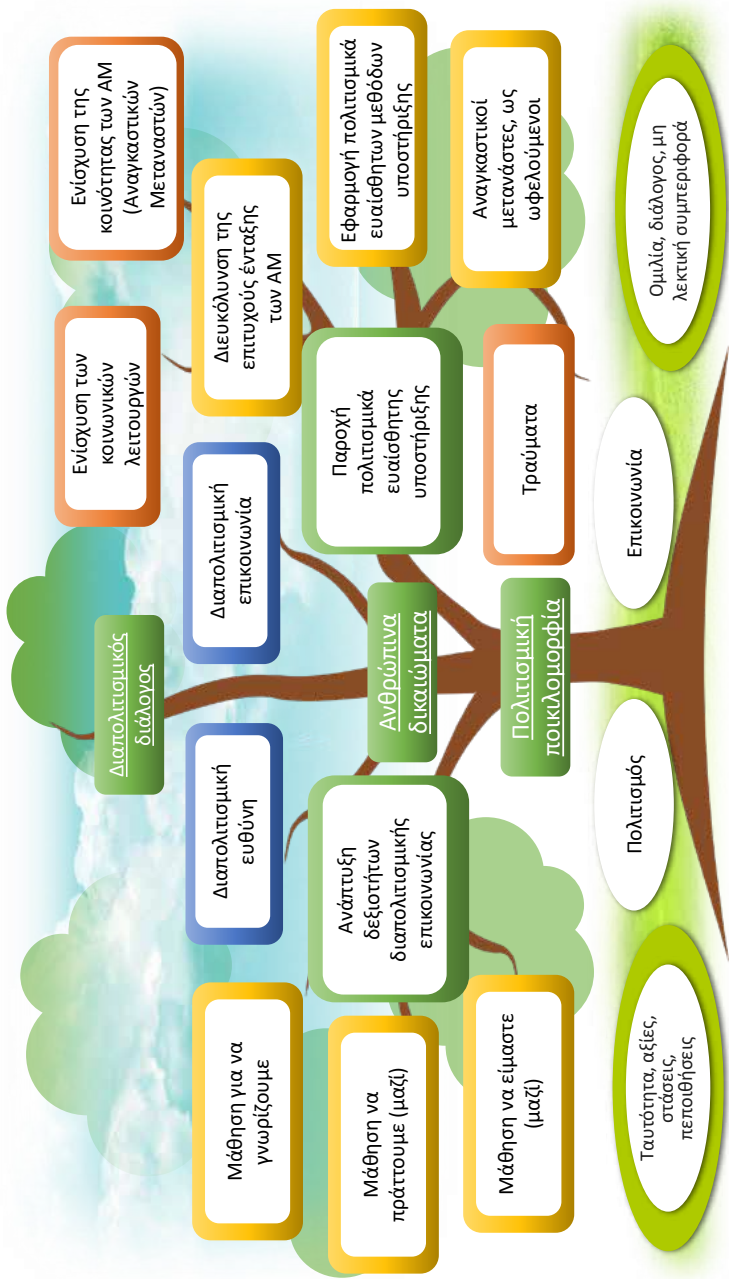
νια, επιστήμονες από διαφορετικά πεδία εξετάζουν την έννοια της διαπολιτισμικής επάρκειας. Υπογραμμίζουν ότι η διαπολιτισμική επάρκεια είναι μια ετερογενής έννοια που περιλαμβάνει πολλές διαστάσεις που είναι απαραίτητες για την κατάλληλη και αποτελεσματική αλληλεπίδραση με ανθρώπους από άλλους πολιτισμούς. Παρόλα αυτά, η εννοιολόγηση της διαπολιτισμικής επάρκειας περιπλέκεται από την ποικιλομορφία της ορολογίας και των παρόμοιων εννοιών που έχουν αναδυθεί στο πεδίο (Wolff, Borzиковsky, 2018).

Ορισμένοι όροι, όπως η διαπολιτισμική επικοινωνιακή επάρκεια ή η διαπολιτισμική επάρκεια, χρησιμοποιούνται συνώνυμα. Άλλες έννοιες, ωστόσο, σχετίζονται με τη διαπολιτισμική επάρκεια αλλά διαφέρουν σε λεπτομέρειες. Για παράδειγμα, οι Hammer, Bennett και Wiseman (2003) εισήγαγαν την έννοια της διαπολιτισμικής ευαισθησίας ως «η ικανότητα να διακρίνει και να βιώνει κανείς τις σχετικές πολιτισμικές διαφορές» (σελ. 422). Η μεγαλύτερη διαπολιτισμική ευαισθησία συνδέεται με υψηλότερες δυνατότητες ανάπτυξης διαπολιτισμικών δεξιοτήτων (Hammer et al., 2003).

Από την άλλη πλευρά, η έννοια της διαπολιτισμικής προσαρμογής δίνει έμφαση στη διαδικασία αλλαγής συμπεριφοράς σε περιβάλλοντα πολιτισμικής διαφοροποίησης. Αν και η επιτυχής προσαρμογή απαιτεί την υιοθέτηση συμπεριφορών που επιτυγχάνουν στόχους και εκτελούν εργασίες, αυτή η έννοια περιγράφει το αποτέλεσμα της διαπολιτισμικής επάρκειας και όχι την ίδια την ικανότητα αλληλεπίδρασης (Wolff, Borzиковsky, 2018).

Σχέση με την Πολιτισμική Νοημοσύνη

Η έννοια της διαπολιτισμικής επάρκειας συνδέεται με την πολιτισμική νοημοσύνη, η οποία ορίζεται ως η ικανότητα του ατόμου να λειτουργεί και να αντιμετωπίζει προκλήσεις σε πολιτισμικά ποικιλόμορφα περιβάλλοντα. Αντίθετα από τη διαπολιτισμική επάρκεια, η πολιτισμική νοημοσύνη θεωρείται μορφή νοημοσύνης και εξαρτάται από γενετικούς και προσωπικότητες παράγοντες (Wolff, Borzиковsky, 2018).

Εικ. 1 Το δέντρο των διαπολιτισμικών δεξιότητων στο πλαίσιο της εργασίας με αναγκαστικούς μετανάστες

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΚΗΣ ΕΠΑΡΚΕΙΑΣ

Ο Deardorff (2006, 2015) παρέχει έναν ερευνητικά τεκμηριωμένο ορισμό της διαπολιτισμικής επάρκειας, ο οποίος προσδιορίζει τα βασικά στοιχεία της:

♥ **Στάσεις.** Υπάρχουν τρεις αναγνωρισμένες στάσεις: σεβασμός, ανοιχτότητα και περιέργεια (Deardorff, 2015). Ο σεβασμός προς τους άλλους υποδηλώνει ότι τους εκτιμάμε, συμπεριλαμβανομένης της εκδήλωσης ενδιαφέροντος για αυτούς και της προσεκτικής ακρόασης. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να σεβόμαστε εκείνους των οποίων οι πεποιθήσεις και οι αξίες ενδέχεται να διαφέρουν από τις δικές μας. Η ανοιχτότητα και η περιέργεια υποδηλώνουν προθυμία για ανάληψη ρίσκου και υπέρβαση της ζώνης άνεσής μας. Αυτές οι τρεις στάσεις αποτελούν τη βάση για την περαιτέρω ανάπτυξη της γνώσης και των δεξιοτήτων που απαιτούνται για τη διαπολιτισμική επάρκεια. Ένας τρόπος καλλιέργειας αυτών των στάσεων είναι να αναρωτηθούμε για τις υποθέσεις μας σχετικά με την αντίληψή μας για τον κόσμο και για τους άλλους. Αυτή η αλλαγή στις υποθέσεις μπορεί να επιτευχθεί μέσω εκπαιδευτικών προγραμμάτων, ιδίως μέσω βιωματικών μαθησιακών δραστηριοτήτων, όπου οι εκπαιδευόμενοι εμπλέκονται ενεργά με μέλη της τοπικής κοινότητας (Deardorff, 2015).

♥ **Γνώση.** Οι ερευνητές στο έργο του Deardorff (2006) κατέληξαν σε συναίνεση για τις παρακάτω κατηγορίες γνώσης: πολιτισμική αυτογνωσία (δηλαδή πώς ο πολιτισμός έχει επηρεάσει την ταυτότητα και την κοσμοθεωρία ενός ατόμου), γνώση συγκεκριμένου πολιτισμού, βαθιά πολιτισμική γνώση (συμπεριλαμβανομένης της κατανόησης άλλων κοσμοθεωριών) και κοινωνιογλωσσική επίγνωση.

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι για τους σκοπούς αυτής της συζήτησης, ο πολιτισμός ορίζεται ως οι αξίες, οι πεποιθήσεις και οι κανόνες μιας ομάδας ανθρώπων που καθορίζουν πώς επικοινωνούν και συμπεριφέρονται, δηλαδή πώς αλληλεπιδρούν με άλλους. Ο πολιτισμός δεν αναφέρεται απαραίτητα μόνο σε άτομα διαφορετικής εθνικής ή εθνοτικής καταγωγής, αλλά και σε

άλλες διαφορετικές ομάδες (θρησκευτικές, κοινωνικοοικονομικές, φύλου, σεξουαλικού προσανατολισμού, περιφερειακές) μέσα σε μια δεδομένη κοινωνία. Σύμφωνα με τον Deardorff (2006, 2015), το μόνο στοιχείο στο οποίο συμφώνησαν όλοι οι ερευνητές ήταν η σημασία της κατανόησης του κόσμου από την οπτική γωνία των άλλων.

♥ **Δεξιότητες.** Ο Deardorff (2006, 2015) προσδιορίζει δεξιότητες που σχετίζονται με την επεξεργασία γνώσεων: παρατήρηση, ακρόαση, αξιολόγηση, ανάλυση, ερμηνεία και συσχέτιση.

Σε αυτό το πλαίσιο, η κριτική αυτοαντανάκλαση είναι απαραίτητη για την ανάπτυξη και την αξιολόγηση της διαπολιτισμικής επάρκειας (Deardorff, 2015).

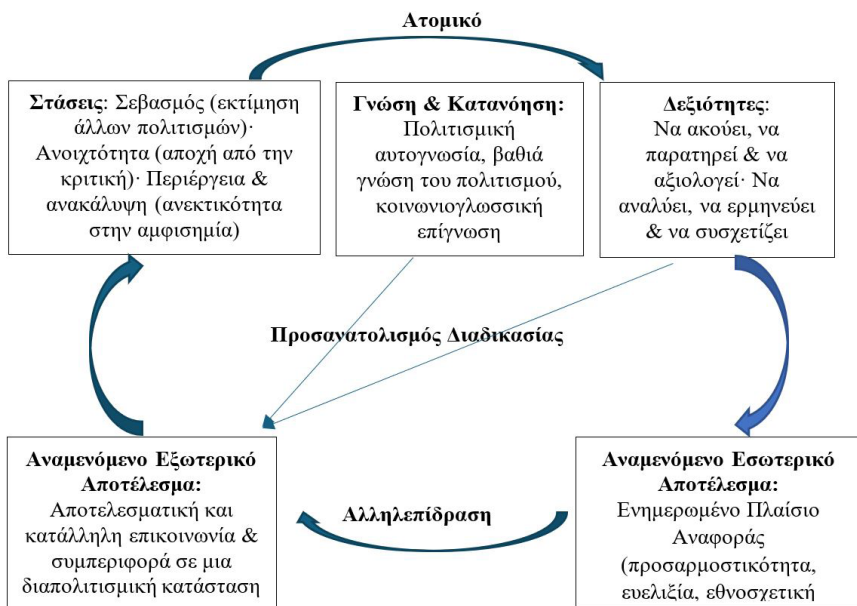
♥ **Εσωτερικά προσωπικά αποτελέσματα.** Αυτές οι στάσεις, οι γνώσεις και οι δεξιότητες καθορίζουν τα εσωτερικά αποτελέσματα ενός ατόμου, όπως η ευελιξία, η προσαρμοστικότητα, η προοπτική της εθνοσχετικότητας και η ενσυναίσθηση, η οποία αποτελεί τον κύριο άξονα της διαπολιτισμικής επάρκειας.

Αυτές οι εσωτερικές αλλαγές είναι το αποτέλεσμα των αποκτημένων στάσεων, γνώσεων και δεξιοτήτων και είναι απαραίτητες για τη διαπολιτισμική επάρκεια.

♥ **Εξωτερικά αποτελέσματα.** Συνδυασμός στάσεων, γνώσεων, δεξιοτήτων και εσωτερικών αποτελεσμάτων, όπως εκδηλώνονται μέσω της παρατηρήσιμης συμπεριφοράς και αλληλεπιδράσεων σε διαπολιτισμικές καταστάσεις.

Το κριτήριο είναι το πόσο αποτελεσματικά και κατάλληλα αλληλεπιδρά το άτομο με άλλους ανθρώπους σε διαπολιτισμικές αλληλεπιδράσεις.

Ο Deardorff (2015) συνοψίζει ότι η διαπολιτισμική επάρκεια αφορά την αποτελεσματική και κατάλληλη συμπεριφορά και επικοινωνία σε διαπολιτισμικές καταστάσεις, όπου η αποτελεσματικότητα καθορίζεται από το άτομο και η καταλληλότητα από το άλλο πρόσωπο.

Εικ. 2 Μοντέλο διαδικασίας διαπολιτισμικής επάρκειας (Deardorff, 2006, 2015)

Το θεωρητικά βασισμένο μοντέλο του Deardorff (2015) παρέχει μια σειρά από σημαντικές παρατηρήσεις που σχετίζονται με την ανάπτυξη της διαπολιτισμικής επικοινωνιακής επάρκειας:

- ♥ **Πρώτον**, η ανάπτυξη της διαπολιτισμικής επάρκειας είναι μια διαρκής διαδικασία, και είναι σημαντικό να παρέχονται στα άτομα ευκαιρίες να αναλογιστούν και να αξιολογήσουν την ανάπτυξη της διαπολιτισμικής τους επάρκειας με την πάροδο του χρόνου. Επιπλέον, η αξιολόγηση θα πρέπει να ενσωματώνεται σε όλα τα στοχευμένα μέτρα παρέμβασης.
- ♥ **Δεύτερον**, οι δεξιότητες κριτικής σκέψης είναι πολύ σημαντικές (στο πλαίσιο του Μοντέλου Δεξιοτήτων), καθώς επιτρέπουν στο άτομο όχι μόνο να αποκτά αλλά και να αξιολογεί τη γνώση. Αυτό σημαίνει ότι η αξιολόγηση της κριτικής σκέψης θα μπορούσε επίσης να αποτελέσει κατάλληλο μέρος της αξιολόγησης της διαπολιτισμικής επάρκειας (Deardorff, 2015).
- ♥ **Τρίτον**, οι στάσεις, ιδιαίτερα ο σεβασμός (ο οποίος εκδηλώνεται

διαφορετικά σε διαφορετικούς πολιτισμούς), η ανοιχτότητα και η περιέργεια, είναι κεντρικές για αυτό το μοντέλο και επηρεάζουν όλα τα υπόλοιπα στοιχεία της διαπολιτισμικής επάρκειας. Επομένως, είναι σημαντικό να δοθεί προσοχή στην αξιολόγηση των στάσεων (Deardorff, 2015).

♥ **Τέταρτον**, η γνώση από μόνη της δεν επαρκεί για την ανάπτυξη διαπολιτισμικής επάρκειας, καθώς η ανάπτυξη δεξιοτήτων διαπολιτισμικής σκέψης είναι πιο σημαντική από τη γνώση (Deardorff, 2015).

♥ **Πέμπτον**, όλοι οι ειδικοί στη διαπολιτισμική συνεργασία σε αυτή τη μελέτη συμφώνησαν σε ένα μόνο σημείο: την ικανότητα να βλέπεις τον κόσμο από την οπτική γωνία των άλλων (Deardorff, 2015).

Η εξερεύνηση διαπολιτισμικών οπτικών (ακόμη και το πώς διδάσκεται διαφορετικά ένα αντικείμενο όπως τα Μαθηματικά στον κόσμο) και η ικανότητα κατανόησης άλλων κοσμοθεωριών γίνονται σημαντικό μέρος της διαπολιτισμικής επικοινωνίας. Είναι επίσης σημαντικό να λαμβάνονται υπόψη οι ορισμοί της διαπολιτισμικής επάρκειας.

Για παράδειγμα, από την οπτική γωνία της Νότιας Αφρικής, το concept **Ubuntu** (Αφρικανικός Ανθρωπισμός) αναδεικνύεται ως βασικό στοιχείο της διαπολιτισμικής επάρκειας. Άλλοι πολιτισμοί μπορεί να επικεντρώνονται περισσότερο στη σχέση παρά στο άτομο (Deardorff, 2015).

Ποιοι ορισμοί της διαπολιτισμικής επάρκειας θα χρησιμοποιηθούν στον τομέα της κοινωνικής εργασίας και σε κάθε περιοχή του κόσμου; Σε τι θα βασίζεται αυτός ο ορισμός; Αυτά τα ερωτήματα πρέπει να απαντηθούν στην αρχή της διαδικασίας ανάπτυξης δεξιοτήτων διαπολιτισμικής επικοινωνίας.

Η διαπολιτισμική επικοινωνιακή επάρκεια αναφέρεται στην ικανότητα κατανόησης και ερμηνείας των λεκτικών και μη λεκτικών πτυχών της επικοινωνίας, λαμβάνοντας υπόψη το πολιτισμικό υπόβαθρο των συνομιλητών. Περιλαμβάνει δεξιότητες όπως η ακρόαση και η παρατήρηση, η προσαρμογή και η αλλαγή στυλ επικοινωνίας, οι γλωσσικές, επικοινωνιακές και πολυγλωσσικές δεξιότητες, καθώς

και η ενσυναίσθηση, η ευελιξία και η προσαρμοστικότητα. Η γραπτή και οπτική επικοινωνία είναι επίσης σημαντική για την ανάπτυξη εκστρατειών επικοινωνίας για δημόσιες και ιδιωτικές υπηρεσίες, με στόχο την επίτευξη των στόχων διαφορετικών πληθυσμών.

Η επικοινωνία είναι σημαντική για την ανάπτυξη αυτής της επάρκειας. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι η επικοινωνία σε αυτή την περίπτωση δεν αφορά μόνο τα άτομα, αλλά και τα συστήματα, τα οποία κατανοούνται ως εταίροι επικοινωνίας.

Οι ομάδες που υπάρχουν εντός της κυρίαρχης κουλτούρας ονομάζονται υποκουλτούρες: εθνοτικές, θρησκευτικές, επαγγελματικές κ.λπ. Οι βασικοί παράγοντες που οδηγούν σε διαπολιτισμικές διαφορές περιλαμβάνουν: πολιτισμική ιστορία, πολιτισμική ατομικότητα, υλική κουλτούρα, τέχνη, γλώσσα και πολιτισμική σταθερότητα, θρησκευτικές κουλτούρες, μη λεκτική συμπεριφορά, αντίληψη του προσωπικού χώρου, αντίληψη του χρόνου, αναγνώριση και επιτεύγματα, και μοτίβα σκέψης (Baršauskienė, Janulevičiūtė-Ivaškevičienė, 2007).

Η αποτυχία εκτίμησης των πολιτισμικών διαφορών μπορεί να οδηγήσει σε παρεξηγήσεις στη διαδικασία της επικοινωνίας. Για να μειωθεί ο κίνδυνος ενδεχόμενων διαπολιτισμικών συγκρούσεων, είναι απαραίτητο να αναπτυχθούν δεξιότητες διαπολιτισμικής επικοινωνίας.

ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΣΟΚ

Όταν άνθρωποι από διάφορους πολιτισμούς έρχονται σε επαφή, βιώνουν φυσιολογικά ψυχοκοινωνικές αλλαγές ποικίλης σοβαρότητας, οι οποίες ορίστηκαν στα μέσα του 20ού αιώνα ως **πολιτισμικό σοκ**. Το πολιτισμικό σοκ είναι η συναισθηματική και φυσική δυσφορία και ο αποπροσανατολισμός ενός ατόμου ως αποτέλεσμα της έκθεσης σε ένα ξένο πολιτισμικό περιβάλλον και της επαφής με έναν άλλο πολιτισμό (Oberg, 1960).

Ο όρος «**πολιτισμικό σοκ**» χρησιμοποιείται για να περιγράψει μια κατάσταση όπου ένα άτομο πρέπει να προσαρμοστεί σε ένα νέο παράδειγμα, στο οποίο οι προηγούμενες πολιτισμικές αξίες και πρότυπα συμπεριφοράς δεν είναι πλέον αποτελεσματικά (Demidenko, 2019). Η σύγκρουση μεταξύ των υφιστάμενων και νέων πολιτισμικών

προτύπων και αξιακών προσανατολισμών προκαλείται από το γεγονός ότι οι περισσότεροι άνθρωποι δεν αντιλαμβάνονται πραγματικά τον εαυτό τους ως εκπροσώπους μιας συγκεκριμένης κουλτούρας. Στα όρια του δικού μας πολιτισμού, δημιουργείται μια ξεκάθαρη ψευδαίσθηση κοσμοθεωρίας, την οποία αντιλαμβανόμαστε σε υποσυνείδητο επίπεδο ως τη μόνη δυνατή. Μόνο όταν κάποιος απομακρυνθεί από τον δικό του πολιτισμό και βρεθεί αντιμέτωπος με έναν διαφορετικό τρόπο αντίληψης του κόσμου, μπορεί να κατανοήσει τις ιδιαιτερότητες της δικής του κοσμοθεωρίας. Οι εκπρόσωποι τόσο των κυρίαρχων όσο και των μη κυρίαρχων πολιτισμικών ομάδων βιώνουν το πολιτισμικό σοκ με διαφορετικούς τρόπους (Demidenko, 2019).

Παράγοντες Έντασης του Πολιτισμικού Σοκ

Διακρίνονται διάφοροι παράγοντες έντασης του πολιτισμικού σοκ. **Εσωτερικοί παράγοντες:** φύλο, χαρακτηριστικά χαρακτήρα, ηλικία, προηγούμενη εμπειρία, κίνητρο για προσαρμογή, επαγγελματική επάρκεια (γλώσσα, ικανότητα μάθησης), ανεκτικότητα στη κοινωνική ποικιλομορφία κ.λπ. **Εξωτερικοί παράγοντες:** πολιτισμική απόσταση, εκπροσώπηση ατομικιστικής ή συλλογικής κοινωνίας, συστήματα ένταξης μεταναστών στην κοινωνία υποδοχής (Dutton, 2012).

Ο Oberg (1960), ο δημιουργός της έννοιας του πολιτισμικού σοκ, εντόπισε έξι βασικά συμπτώματα:

- ♥ Η ένταση που προκαλείται από τις ψυχολογικές προσπάθειες προσαρμογής του ατόμου.
- ♥ Αίσθηση απώλειας (κατάστασης, φίλων, πατρίδας, επαγγέλματος, περιουσίας).
- ♥ Αίσθηση αμοιβαίου αποκλεισμού (από την κουλτούρα υποδοχής και την κουλτούρα του μετανάστη).
- ♥ Αναδιάρθρωση του συστήματος ρόλων, δυσκολίες στην κατανόηση του εαυτού, των αξιών και των συναισθημάτων.
- ♥ Άγχος που προκαλείται από συναισθήματα όπως έκπληξη, απόρριψη, δυσαρέσκεια που προκύπτουν από τη διαδικασία κατανόησης πολιτισμικών διαφορών.

- ◆ Συναισθήματα κατωτερότητας ως συνέπεια της αδυναμίας διαχείρισης της νέας κατάστασης.

Στο παραδοσιακό μοντέλο του Oberg, η διαδικασία του πολιτισμικού σοκ παρουσιάζεται με τη μορφή U και περιλαμβάνει τρεις φάσεις: τη φάση του «μήνα του μέλιτος», της απογοήτευσης (κρίση) και της προσαρμογής (Oberg, 1960). Η σύγχρονη ακαδημαϊκή βιβλιογραφία (Dutton, 2012) αναφέρεται σε τέσσερις φάσεις, οι οποίες με τη σειρά τους αποτελούνται από διάφορα στάδια:

- ◆ **Στάδιο «μήνα του μέλιτος»:** προσδοκίες, ελπίδες, «...πήγαμε στην Ευρώπη...».
- ◆ **Στάδιο άγχους και εχθρότητας:** η κρίσιμη φάση – περίοδος απογοήτευσης, αναζήτησης περιθωριακής επαφής με «εσωτερικούς». Υπερκριτική διάθεση, υπερευαισθησία στις διαφορές, δυσκολίες, ψυχοσυναισθηματικές και ψυχοσωματικές διαταραχές.
- ◆ **Στάδιο προσαρμογής:** στάδιο αισιοδοξίας – μεγαλύτερη αυτοπεποίθηση, ικανότητα να λειτουργεί ανεξάρτητα στο νέο περιβάλλον, συχνά με δυνατότητα αποδοχής των «παράξενων» πτυχών του νέου περιβάλλοντος με χιούμορ.
- ◆ **Στάδιο αμφιπολιτισμικότητας:** μερική προσαρμογή και πλήρης προσαρμογή.

Αμφιπολιτισμικότητα και Θετικές Επιπτώσεις

Πολλοί συγγραφείς αναγνωρίζουν την αμφιπολιτισμικότητα ως έναν από τους κύριους δείκτες επιτυχούς ένταξης. Ένα άτομο αφομοιώνει τις βασικές αξίες και τους κανόνες συμπεριφοράς του πολιτισμού υποδοχής, λειτουργεί ανεξάρτητα στη νέα κοινωνία, αλλά μπορεί να διατηρήσει την εθνική του ταυτότητα και να συμμετέχει ενεργά στη ζωή τόσο της δικής του όσο και της νέας κουλτούρας.

Σύμφωνα με τους ερευνητές, το πολιτισμικό σοκ σε «μικρές δόσεις» έχει θετική επίδραση στην προσωπική ανάπτυξη. Ωστόσο, κρίσιμες δόσεις πολιτισμικού σοκ μπορούν να οδηγήσουν σε αρνητικά εθνοτικά στερεότυπα.

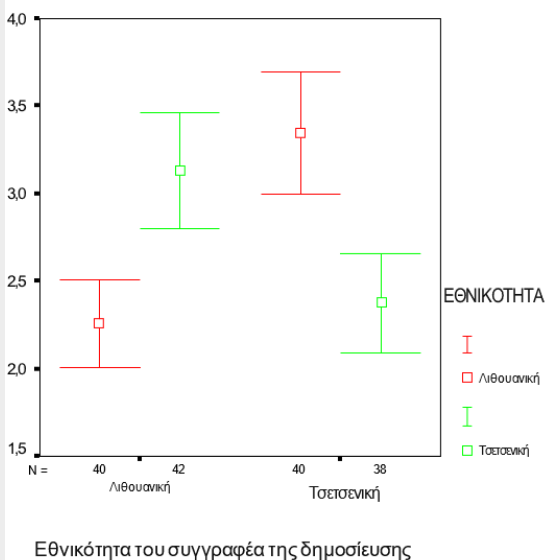
ΕΘΝΙΚΟ ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΟ

Το εθνικό στερεότυπο είναι μια σχηματοποιημένη εικόνα της δικής μας ή μιας άλλης εθνοτικής κοινότητας, που περιγράφει απλουστευμένη γνώση για τα ψυχολογικά χαρακτηριστικά και τη συμπεριφορά των μελών ενός συγκεκριμένου έθνους.

Αποτελεί τη βάση για μια ισχυρή και συναισθηματικά φορτισμένη άποψη ενός έθνους για ένα άλλο έθνος, καθώς και για τον εαυτό μας. Αυτά τα εθνικά στερεότυπα μπορούν να οδηγήσουν τους ανθρώπους σε υποκειμενικά συμπεράσματα και άδικη μεταχείριση ατόμων από άλλες εθνοτικές ομάδες.

Ο στόχος ήταν να διαπιστωθεί αν τα εθνοτικά στερεότυπα θα ήταν παρόντα στην αξιολόγηση του άρθρου και της ικανότητας του συγγραφέα. Η

αξιολόγηση του άρθρου ήταν πιο θετική όταν η εθνοτική ταυτότητα του αξιολογητή και του αξιολογούμενου συνέπιπτε. Οι Λιθουανοί που εργάζονταν με Τσετσένους και ήταν πιο εξοικειωμένοι με τους Τσετσένους ήταν πιο πιθανό να αξιολογήσουν θετικά το άρθρο του Τσετσένου συγγραφέα σε σχέση με τους Λιθουανούς αναγνώστες που δεν γνώριζαν τους Τσετσένους. Αξιοσημείωτο είναι ότι δεν παρατηρήθηκε στατιστικά σημαντική διαφορά μεταξύ των στερεοτύπων για τους Λιθουανούς και τους Τσετσένους, δηλαδή και οι δύο εθνικότητες τείνουν να στερεοτυπούν ανθρώπους άλλων εθνικοτήτων.

Εικ. 3 Σύγκριση εθνικών στερεοτύπων Λιθουανών και Τσετσένων (Bereznaja, 2006)

Διεξάγονται ερευνητικές μελέτες για την εξέταση των εθνικών στερεοτύπων (π.χ., παρέχοντας μια λίστα επιθέτων και ζητώντας από τους ανθρώπους να τα κατατάξουν ως ανήκοντα σε διαφορετικές εθνικότητες: Αμερικανούς, Άγγλους, Ιταλούς, Κινέζους, Λιθουανούς, Ουκρανούς, Ρώσους κ.λπ.). Στη Λιθουανία, διεξάγονται επίσης μελέτες για τα εθνικά στερεότυπα, αν και περιορισμένα.

Μια μελέτη που σύγκρινε τα εθνικά στερεότυπα Λιθουανών και Τσετσένων πραγματοποιήθηκε το 2006 (Martišius, Bereznaja), τα αποτελέσματα της οποίας παρουσιάζονται στο Σχήμα 3.

Για τους κοινωνικούς λειτουργούς που εργάζονται με αναγκαστικούς μετανάστες, είναι σημαντικό να μπορούν να μειώσουν τον αντίκτυπο των εθνοτικών στερεοτύπων. Έτσι τίθεται το ερώτημα: **πώς μπορούμε να μειώσουμε τον αντίκτυπο των εθνικών στερεοτύπων στην κοινωνική εργασία με αναγκαστικούς μετανάστες;**

Η άμεση διαπροσωπική επαφή είναι ένας από τους βασικούς τρόπους μείωσης των στερεοτύπων. Η άμεση εμπειρία διαπροσωπικής επικοινωνίας δημιουργεί θετικές συνθήκες για την αλλαγή στάσεων, η οποία με τη σειρά της οδηγεί σε αλλαγή συμπεριφοράς.

Αξίζει να σημειωθεί ότι είναι επίσης γνωστή η αρχή του «**φαινομένου ανάκαμψης**» (rebound effect), δηλαδή η αλλαγή στη συμπεριφορά μπορεί να οδηγήσει σε αλλαγή στάσεων. Εάν οι εκπρόσωποι διαφορετικών εθνών έχουν αρνητικές στάσεις μεταξύ τους, συνιστάται να δημιουργηθούν ευνοϊκές συνθήκες για την άμεση διαπροσωπική τους επικοινωνία (Nalčadžian, 2004).

Ο στόχος είναι να γνωριστούν μεταξύ τους μέσω άμεσης επαφής, να ανακαλύψουν θετικά χαρακτηριστικά ο ένας του άλλου μέσα από κοινές δραστηριότητες, να αποκτήσουν νέες εμπειρίες διαπολιτισμικής επικοινωνίας και να υπερβούν τα εθνοτικά στερεότυπα.

ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΣΤΑΣΕΙΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΤΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ

Οι στάσεις και τα εθνικά στερεότυπα που συζητήθηκαν πιο πάνω, διαδραματίζουν σημαντικό, αλλά συχνά υποτιμημένο, ρόλο στη

διαπολιτισμική επικοινωνία. Σε αυτό το πλαίσιο, διεξήχθη μελέτη στα πλαίσια του προγράμματος **ESW** για να εξεταστούν οι στάσεις επικοινωνίας των Κυπρίων και Λιθουανών κοινωνικών λειτουργών που εργάζονται με αναγκαστικούς μετανάστες.

Η μελέτη περιλάμβανε 3 μέρη:

1. Ψυχοδιαγνωστική αξιολόγηση των στάσεων επικοινωνίας πριν από την εκπαίδευση.
2. Συμμετοχή Λιθουανών και Κυπρίων κοινωνικών λειτουργών στην Κατάρτιση στην Κύπρο και Λιθουανία μέσω μεθόδων βιωματικής εκπαίδευσης.
3. Ψυχοδιαγνωστική αξιολόγηση των στάσεων επικοινωνίας μετά την εκπαίδευση.

Χρησιμοποιήθηκε προσαρμοσμένη ψυχοδιαγνωστική αξιολόγηση των στάσεων επικοινωνίας, με ερωτήσεις στις γλώσσες Λιθουανική και Αγγλική – γλώσσες που κατανοούσαν οι συμμετέχοντες. Τα ευρήματα της μελέτης αναλύθηκαν σύμφωνα με την ψυχοδιαγνωστική μεθοδολογία στάσεων επικοινωνίας, διακρίνοντας διάφορες διαστάσεις και εστιάζοντας στις αλλαγές στην κύρια διάσταση – τη στάση απέναντι στους αναγκαστικούς μετανάστες – πριν και μετά την εκπαίδευση.

Πρέπει να σημειωθεί ότι πριν από την εκπαίδευση, η πλειονότητα των κοινωνικών λειτουργών είχε ένα μέσο επίπεδο γενικής επικοινωνιακής ανεκτικότητας. Αυτό αντικατοπτρίζει μια κοινή στάση απέναντι στους άλλους ανθρώπους, γενικές προτιμήσεις που καθορίζονται από τις δικές τους εμπειρίες, αξίες και στάσεις. Παρόμοια αποτελέσματα προέκυψαν στη διάσταση της καταστασιακής, επαγγελματικής επικοινωνιακής ανεκτικότητας. Ωστόσο, το επίπεδο της τυπικής επικοινωνιακής ανεκτικότητας – που δείχνει προτιμήσεις προς ομάδες όπως μετανάστες, άτομα με αναπηρίες, άτομα διαφορετικών εθνικοτήτων – ήταν κάτω από το μέσο όρο, δηλαδή υπήρξε ταυτοποίηση ορισμένων αρνητικών στάσεων προς τους αναγκαστικούς μετανάστες.

Το επίπεδο γενικής επικοινωνιακής ανεκτικότητας των κοινωνικών λειτουργών αυξήθηκε (στις ομάδες Κυπρίων και Λιθουανών κοινωνικών λειτουργών) μετά τη συμμετοχή τους σε εκπαίδευση δεξιοτήτων

διαπολιτισμικής επικοινωνίας, βασισμένη σε μεθόδους βιωματικής εκπαίδευσης. Οι γενικές προτιμήσεις των συμμετεχόντων έγιναν πιο θετικές.

Η επίδραση της εκπαίδευσης στη διάσταση της τυπικής επικοινωνιακής ανεκτικότητας ήταν εμφανής: μετά τη νέα εμπειρία της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης, το ποσοστό των αρνητικών στάσεων, ειδικά απέναντι στη συνεργασία με αναγκαστικούς μετανάστες, μειώθηκε.

ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΧΡΗΣΗΣ ΜΕΘΟΔΩΝ ΒΙΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Οι διαπολιτισμικές δεξιότητες επικοινωνίας δεν είναι έμφυτες ούτε αποκτώνται αυτόματα. Απαιτείται να αναπτυχθούν, να εξασκηθούν και να διατηρηθούν. Η διαδικασία ενίσχυσης αυτών των δεξιοτήτων απαιτεί τη δημιουργία συνθηκών και μεθοδολογιών που τις προάγουν. Η ανάπτυξη των διαπολιτισμικών δεξιοτήτων επικοινωνίας απαιτεί εργασία πάνω στις στάσεις και τη συμπεριφορά των ανθρώπων κατά τις διαπολιτισμικές αλληλεπιδράσεις.

Αυτό σημαίνει ότι πρέπει να επιδιώκεται η αλλαγή των στάσεων των ανθρώπων, ενθαρρύνοντας τους εκπαιδευόμενους να αμφισβητούν τις υποκείμενες παραδοχές των πολιτισμών τους. Για αυτούς τους λόγους, οι μεθοδολογίες βιωματικής μάθησης μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ανάπτυξη των διαπολιτισμικών δεξιοτήτων (Mauro, Sandu & Pacevičius, 2023; Piaget, 1977; Kolb, 1984; Dewey, 1997²).

Η αναγνώριση των αναγκών και των φιλοδοξιών των γλωσσικών, εθνοτικών ή πολιτισμικών μειονοτικών ομάδων των νεοεισερχόμενων δεν πρέπει να παραμελείται κατά τον προγραμματισμό της ανάπτυξης των διαπολιτισμικών δεξιοτήτων επικοινωνίας. Ορισμένες εθνικές ομάδες μπορεί να έχουν παρόμοιες ανάγκες με άλλες, ενώ άλλες μπορεί να έχουν συγκεκριμένες ανάγκες, ιδίως σε θέματα όπως η εκπαίδευση,

² Experiential learning: Experience at the source of learning and development. Englewood Cliffs, NJ, Prentice Hall. Dewey, J. (1997), Experience and Education. Διαθέσιμο στο σύνδεσμο: <https://www.schoolofeducators.com/wp-content/uploads/2011/12/EXPERIENCE-EDUCATION-JOHN-DEWEY.pdf>

οι εκπαιδευτικές υπηρεσίες, η απασχόληση, οι πεποιθήσεις και οι χώροι λατρείας.

Η αναγνώριση της πολιτισμικής ταυτότητας των ομάδων είναι ουσιαστική για την ενεργοποίηση οποιωνδήποτε διαδικασιών διαβούλευσης και/ή συμμετοχής ή για την αναζήτηση εκπροσώπησης σε συγκεκριμένα ζητήματα (Mauro, Sandu & Pacevičius, 2023).

Η διαπολιτισμική επικοινωνιακή επάρκεια δεν αφορά κυρίως τη μάθηση για άλλους πολιτισμούς, αλλά την επίγνωση της δικής μας πολιτισμικής ταυτότητας, την κατανόηση του πώς η κουλτούρα μας επηρεάζει τη συμπεριφορά μας και το πώς αναπτύσσουμε σχέσεις με τους άλλους. Η διαπολιτισμική προσέγγιση αναγνωρίζει ότι οι πολιτισμικές ταυτότητες των ανθρώπων είναι πολυδιάστατες, διαπολιτισμικές και δυναμικές.

Η πολιτισμική ταυτότητα επηρεάζεται από το πώς οι άνθρωποι συσχετίζουν νοήματα με χαρακτηριστικά όπως εθνότητα, κουλτούρα, γλώσσα, αλλά και ηλικία, φύλο, αναπηρία, τάξη, θρησκευτικές πεποιθήσεις κ.λπ. Αυτό το πρώτο βήμα αυτογνωσίας της πολιτισμικής ταυτότητας είναι ουσιαστικό για την αναγνώριση ότι η δική μας κουλτούρα και κοσμοθεωρία δεν είναι μοναδική και ότι οι άλλοι μπορεί να έχουν διαφορετικές πολιτισμικές προοπτικές. Αυτό αποτελεί προαπαιτούμενο για την αποδοχή και τον σεβασμό της ποικιλομορφίας. Σε αυτό το στάδιο, είναι σημαντικό να τεθούν ερωτήματα όπως: «Γιατί συμπεριφερόμαστε έτσι και όχι αλλιώς;», «Γιατί αντιλαμβανόμαστε ο ένας τον άλλο με συγκεκριμένο τρόπο;», «Πώς η πολιτισμική μας προοπτική επηρεάζει τη σχέση μεταξύ των νεοεισερχόμενων και του πληθυσμού;» (Mauro, Sandu & Pacevičius, 2023).

O Κύκλος Μάθησης του Kolb (1984)

Σύμφωνα με τον κύκλο μάθησης του Kolb (1984) (παράτίθεται στο Mauro, Sandu & Pacevičius, 2023), οι εκπαιδευτικές δραστηριότητες που αποσκοπούν στην ανάπτυξη διαπολιτισμικών δεξιοτήτων πρέπει να περνούν από τέσσερα στάδια. Σε κάθε στάδιο, μπορείτε να απαντήσετε σε μια σειρά ερωτήσεων για να κατανοήσετε εάν οι δραστηριότητες κατάρτισης διευκολύνουν τη μάθηση των συμμετεχόντων (Mauro, Sandu & Pacevičius, 2023):

- ◆ **Εμπειρία:** Βοηθά η προτεινόμενη εκπαιδευτική δραστηριότητα τους συμμετέχοντες να χτίσουν γνώση βασισμένη στις υπάρχουσες εμπειρίες τους, όπως η διαπολιτισμική εμπειρία ή η εμπειρία διαφορετικότητας μέσα ή έξω από την ομάδα μάθησης, ή σε παραδείγματα από τη ζωή τους;
- ◆ **Αντανάκλαση στην εμπειρία:** Δίνει η δραστηριότητα ευκαιρία, για αντανάκλαση και σύνδεση των προσωπικών μαθησιακών διαδρομών των συμμετεχόντων και για κατανόηση των δικών τους και των αντιδράσεων άλλων απέναντι σε αυτές τις εμπειρίες;
- ◆ **Εννοιολόγηση:** Βοηθά η δραστηριότητα τους συμμετέχοντες να εξερευνήσουν μια έννοια ή ένα πλαίσιο, να νοηματοδοτήσουν την αντανάκλαση συνδέοντάς την με υπάρχουσες διαπολιτισμικές ή πολιτισμικά εξειδικευμένες έννοιες ή πλαίσια;
- ◆ **Πειραματισμός:** Βοηθά η δραστηριότητα τους συμμετέχοντες να εφαρμόσουν μια έννοια με πρακτικό και σχετικό τρόπο, παρέχοντας μια νέα εμπειρία για αντανάκλαση; Για παράδειγμα, η δοκιμή ενός νέου μοντέλου επίλυσης συγκρούσεων ή η εξάσκηση νέας συμπεριφοράς για καλύτερη προσαρμογή σε έναν άλλο πολιτισμό.

Εργαλεία και Περιβάλλον Μάθησης

Τα βασικά εργαλεία για τη βιωματική μάθηση περιλαμβάνουν:

- ◆ Μικρές ομαδικές δραστηριότητες, ασκήσεις, παιχνίδια, προσομοιώσεις.
- ◆ Ομαδικά έργα, αφήγηση ιστοριών, δραστηριότητες αυτοστοχασμού.
- ◆ Παραδείγματα βέλτιστων πρακτικών ή μελέτες περίπτωσης.

Οι μικρές και μεγάλες ομαδικές αλληλεπιδράσεις ενεργοποιούν την ποικιλομορφία και τους διαπολιτισμικούς διαλόγους μεταξύ των συμμετεχόντων, ενισχύοντας την ανάπτυξη των διαπολιτισμικών τους δεξιοτήτων (Mauro, Bolzani, 2020).³

³ Mauro, di M. & Bolzani, D. "Neighbourness" competences: A literature Review. April 2020.

Διαθέσιμο στο σύνδεσμο:

http://mauradiamauro.weebly.com/uploads/5/5/6/4/556436/neighbourness_competences_a_literature_review_io1_report_final.pdf

Δημιουργία Περιβάλλοντος Εμπιστοσύνης

Το μαθησιακό περιβάλλον πρέπει να συμβάλλει στην οικοδόμηση εμπιστοσύνης μέσω ουσιαστικών διαπολιτισμικών αλληλεπιδράσεων. Η προώθηση ενός περιβάλλοντος αμοιβαίας εμπιστοσύνης και ανταλλαγής θα δημιουργήσει μια κουλτούρα ανοιχτότητας και ουσιαστικής ανταλλαγής.

Για να διασφαλιστεί ότι η διαδικασία μάθησης είναι συμμετοχική και ότι όλοι οι συμμετέχοντες γίνονται αποδεκτοί ως ίσοι, απαιτείται να τους δοθεί περισσότερη ευθύνη στη μαθησιακή διαδικασία, αυξάνοντας την πιθανότητα μακροπρόθεσμης μάθησης. Ο εκπαιδευτής πρέπει να λαμβάνει υπόψη τα εξής:

- ♦ Δημιουργία περιβάλλοντος χωρίς κρίσεις: όλες οι απόψεις είναι δίκαιες και σημαντικές.
- ♦ Αποδοχή των συναισθημάτων και των εμπειριών των συμμετεχόντων, αποφεύγοντας στερεότυπα, προκαταλήψεις ή κριτική.
- ♦ Ενθάρρυνση διαλόγου και αμοιβαίας ακρόασης, διασφαλίζοντας ότι όλοι μπορούν να μιλήσουν, αν το επιθυμούν.
- ♦ Εμπλοκή συμμετεχόντων σε διαδραστικές δραστηριότητες (συζητήσεις, ασκήσεις), δίνε ευκαιρίες ευκαιριών στους συμμετέχοντες να ανακαλύψουν, να αισθανθούν, παρά να εξηγήσουν τι είναι ένταξη και τι αποκλεισμός.
- ♦ Ενθαρρύνετε την αντανάκλαση μεταξύ των συμμετεχόντων μέσω ανοιχτών ερωτήσεων.
- ♦ Ενθαρρύνετε τους συμμετέχοντες να μοιράζονται παραδείγματα και σύντομες ιστορίες. Μην υποτιμάτε τις απόψεις των συμμετεχόντων.
- ♦ Αποφύγετε τις κατ' ιδίαν συζητήσεις και διασφαλίστε ότι όλη η ομάδα συμμετέχει στις συζητήσεις.

Οι αντιδράσεις των συμμετεχόντων κατά τη διάρκεια της εκπαίδευσης, οι δικές τους πολιτισμικές ταυτότητες που ανακαλύπτονται μέσω της αλληλεπίδρασης, η αντίληψή τους για τη δυναμική μιας

πολυπολιτισμικής ομάδας και ο τρόπος με τον οποίο οι συμμετέχοντες ή οι ομάδες αλληλεπιδρούν μεταξύ τους μπορούν να παρέχουν υλικό για προβληματισμό και μάθηση μέσω αντανάκλασης καθοδηγούμενης από τον εκπαιδευτή.

Οι εκπαιδευτές/εκπαιδευτικοί παίζουν σημαντικό ρόλο στην επίτευξη των μαθησιακών αποτελεσμάτων, διευκολύνοντας τις ομαδικές δραστηριότητες, δείχνοντας ανοιχτότητα και σεβασμό προς διαφορετικές απόψεις και οπτικές, υποστηρίζοντας την αντανάκλαση στις εμπειρίες των συμμετεχόντων και βοηθώντας τους να αναπτύξουν διαπολιτισμική επικοινωνιακή επάρκεια.

ΕΝΟΤΗΤΑ 2:
ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΑ
ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ
ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΕΝΩΝ
ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΕΝΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΕΥΑΛΩΤΗ ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΟΜΑΔΑ

Πρώτα απ' όλα, είναι σημαντικό να συζητηθεί η έννοια του **εξαναγκασμένου μετανάστη**. Αξίζει να σημειωθεί ότι η επιλογή αυτού του όρου δεν είναι τυχαία. Οι εξαναγκασμένοι μετανάστες διαφέρουν από άλλους ανθρώπους που μεταναστεύουν σε όλο τον κόσμο—οι εξαναγκασμένοι μετανάστες δεν μπορούν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους. Συνεπώς, μιλάμε για μετανάστες που εγκαταλείπουν τη χώρα τους και αναζητούν καταφύγιο σε άλλη χώρα για κοινωνικοπολιτικούς λόγους (κοινωνικές αναταραχές, στρατιωτική δράση, πολιτική δίωξη κ.λπ.).

Ο όρος **Εξαναγκασμένος Μετανάστης** χρησιμοποιείται σκόπιμα και, λόγω της εγγενούς ευρύτητάς του, καλύπτει όχι μόνο εκείνους με καθεστώς πρόσφυγα, αλλά και εκείνους που έχουν λάβει άσυλο, επικουρική ή προσωρινή προστασία στη χώρα υποδοχής. Σε αυτό το πλαίσιο, ένας μετανάστης με καθεστώς πρόσφυγα είναι ένα άτομο που, λόγω διώξεων στη χώρα καταγωγής του ή λόγω φόβου για τέτοιες διώξεις, δεν μπορεί να βασιστεί στην προστασία της χώρας καταγωγής του. Οι διώξεις αυτές πρέπει να σχετίζονται με τη φυλή, τη θρησκεία, την εθνικότητα, την ένταξη σε συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα ή τις πολιτικές απόψεις (Νόμος της Δημοκρατίας της Λιθουανίας για την Κύρωση της Σύμβασης του 1951 για το Καθεστώς των Προσφύγων και του Πρωτοκόλλου του 1967 για το Καθεστώς των Προσφύγων, 1997).

Από την άλλη πλευρά, ένας αλλοδαπός που έχει λάβει άσυλο είναι ένας μετανάστης που, λόγω ανασφάλειας στη χώρα καταγωγής του, έχει λάβει επικουρική ή προσωρινή προστασία στη χώρα ασύλου και του έχει εκδοθεί άδεια προσωρινής διαμονής (Νόμος της Δημοκρατίας της Λιθουανίας για το Νομικό Καθεστώς των Αλλοδαπών, 2004).

Η έννοια του εξαναγκασμένου μετανάστη είναι πιο ευρεία, υποδεικνύοντας ότι ένα άτομο που εξαναγκάζεται να εγκαταλείψει τη χώρα καταγωγής του περνά από διάφορα στάδια μετανάστευσης. Πρώτα απ' όλα, ο εξαναγκασμένος μετανάστης γίνεται **μετανάστης αποχώρησης** (σε σχέση με τη χώρα καταγωγής). Στη φάση της μεταβατικής μετανάστευσης, διασχίζοντας τα σύνορα διαφορετικών

χωρών, το άτομο βιώνει τον ρόλο του **μετακινούμενου μετανάστη**. Και, κατά την άφιξη σε συγκεκριμένη χώρα ασύλου, το άτομο γίνεται **μετανάστης υποδοχής** (σε σχέση με τη χώρα υποδοχής). Στον ρόλο του μετανάστη, το άτομο μπορεί επίσης να λάβει το καθεστώς πρόσφυγα, αλλοδαπού με επικουρικό ή προσωρινό καθεστώς προστασίας, ανάλογα με τις νομικές ιδιαιτερότητες της αίτησής του για άσυλο.

ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΕΝΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΩΣ ΟΜΑΔΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ

Οι εξαναγκασμένοι μετανάστες αποτελούν κοινωνικά ευάλωτη ομάδα. Η Demidenko (2019), βασιζόμενη σε έρευνες (Spencer, 2004; Phillimore, Goodson, 2006; Gurung, 2011), υποστηρίζει ότι, παρά το γεγονός ότι οι εμπειρίες ένταξης των μεμονωμένων μεταναστών δεν είναι ομοιογενείς, η πλειονότητα των μεταναστών βιώνει κοινωνικό αποκλεισμό. Η συνολική εμπειρία ένταξης των εξαναγκασμένων μεταναστών (σε διάφορους τομείς) είναι λιγότερο επιτυχής σε σύγκριση με αυτή του γηγενούς πληθυσμού. Αυτή η ομάδα είναι κοινωνικά ευάλωτη λόγω του περιθωριακού χαρακτηριστικού της ένταξης σε μια εθνοτική ή θρησκευτική μειονοτική ομάδα.

Η Tatar (1998, 2015), αναλύοντας την πολυμορφία σε εκπαιδευτικά περιβάλλοντα, αποδίδει την ένταξη σε μεταναστευτικές, μη κυρίαρχες εθνικές, θρησκευτικές ή γλωσσικές ομάδες ως χαρακτηριστικά που οδηγούν σε κοινωνικό αποκλεισμό. Η ανάλυση δεδομένων από ερευνητικές μελέτες (Terzil, 2005; Kahan-Strawczynski, Levi και Konstantinon, 2010; Hernandez, Cervantes, 2011; Korem, Horenzyk, 2015) αποδεικνύει τον κοινωνικό αποκλεισμό των νέων μεταναστών σε εκπαιδευτικά ιδρύματα, το υψηλότερο επίπεδο σχολικής αποτυχίας σε σύγκριση με τον γενικό πληθυσμό και την τάση για μη ασφαλή συμπεριφορά (σχολική αποχή, παραβατική συμπεριφορά) (Demidenko, 2019).

Διαστάσεις Κοινωνικού Αποκλεισμού

Η πολυδιάστατη έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού αναπτύσσεται ενεργά στη σύγχρονη επιστημονική βιβλιογραφία (Spencer, 2004; Barnes, 2005; Fernández, 2014), διακρίνοντας διάφορα επίπεδα αποκλεισμού:

- ♥ **Οικονομικός:** Φτώχεια, ανεργία.
- ♥ **Νομικός:** Ίσες ευκαιρίες, πολιτική συμμετοχή.
- ♥ **Εκπαιδευτικός:** Πρόσβαση στο εκπαιδευτικό σύστημα, χαρακτηριστικά εκπαίδευσης ατόμων με ειδικές ανάγκες, επανένταξη μαθητών που εγκαταλείπουν το σχολείο, μη τυπική εκπαίδευση μέσω της κοινότητας και δραστηριοτήτων της.
- ♥ **Ψυχολογικός-Προσωπικός:** Τάσεις αποξένωσης στις διαπροσωπικές σχέσεις στο πλαίσιο της ανάπτυξης επιστημονικών τεχνολογιών.
- ♥ **Κοινωνικοπολιτισμικός.**

Σε κάθε ένα από αυτά τα επίπεδα, αναλύεται η έλλειψη συμμετοχής (ή οι μειωμένες ευκαιρίες συμμετοχής) του ατόμου στην κοινωνική, οικονομική και πολιτιστική ζωή της κοινωνίας.

Κύρια Χαρακτηριστικά του Κοινωνικού Αποκλεισμού

Η φτώχεια είναι αναμφισβήτητα ένα από τα βασικά χαρακτηριστικά του κοινωνικού αποκλεισμού, αλλά και άλλες πτυχές της διαδικασίας κοινωνικού αποκλεισμού είναι εξίσου σημαντικές:

- ♥ Δημογραφική ευαλωτότητα (διαγενεακή, σχετική με την ηλικία).
- ♥ Εργασία χαμηλής αμοιβής και ανεργία.
- ♥ Χαρακτηριστικά του τόπου κατοικίας (υποβαθμισμένες περιοχές, προβληματικές γειτονιές).
- ♥ Φυσικά και ψυχικά προβλήματα υγείας.
- ♥ Διακρίσεις.

Στο πλαίσιο της ανάλυσης του κοινωνικού αποκλεισμού των εξαναγκασμένων μεταναστών, είναι σημαντικό να εξετάσουμε το περιθωριακό χαρακτηριστικό της ένταξης σε μια εθνοτική ή θρησκευτική μειονοτική ομάδα.

Προσωπικότητα Εξαναγκασμένων Μεταναστών

Η έρευνα των Esser (2000), Major, Wilkinson, Langat, Santoro (2013), Montgomery, Foldspang (2008), Okunevičiūtė Neverauskienė (2010), Žibas (2013a, 2013b) αποκαλύπτει τον κοινωνικό αποκλεισμό που βιώνουν οι εξαναγκασμένοι μετανάστες λόγω διακρίσεων. Ακόμη και οι κοινωνίες με ισχυρές δημοκρατικές παραδόσεις έχουν αρνητικά στερεότυπα για τους εξαναγκασμένους μετανάστες, καθώς συχνά θεωρούνται απειλή για τον πολιτισμό της πλειοψηφίας ή βάρος για την κοινωνία.

Οι κοινωνικοί αποκλεισμοί και οι διακρίσεις εμφανίζονται στην αγορά εργασίας, την εκπαίδευση και την υγειονομική περίθαλψη.

Συνοψίζοντας τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά των εξαναγκασμένων μεταναστών και τα χαρακτηριστικά τους ως ομάδα κοινωνικού αποκλεισμού, μπορούμε να σκιαγραφήσουμε το «**πρόσωπο του μετανάστη**»:

- ◆ Ανήκει σε εθνική ή θρησκευτική μειονοτική ομάδα.
- ◆ Υποφέρει από τραύματα και ψυχικά προβλήματα.
- ◆ Νομικός αποκλεισμός (έλλειψη ευκαιριών για πολιτική συμμετοχή).
- ◆ Περιορισμοί στην αγορά εργασίας και χαμηλό οικονομικό επίπεδο.
- ◆ Έλλειψη κοινωνικών επαφών στην κοινωνία υποδοχής.
- ◆ Εκπαιδευτικός αποκλεισμός (διακοπή εκπαίδευσης παιδιών, έλλειψη πρόσβασης σε ανώτερη εκπαίδευση).
- ◆ Ανεπαρκής ή μη αναγνωρισμένη εκπαίδευση.
- ◆ Χαμηλό κοινωνικό επίπεδο, με κίνδυνο να ανήκει σε περιθωριακές παραβατικές ομάδες.

ΤΡΑΥΜΑ ΚΑΙ Η ΕΠΙΔΡΑΣΗ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΕΝΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

Η μετανάστευση, ως μια διαδικασία που καλείται να βιώσει ένα άτομο, συνδέεται εκ των προτέρων με τραυματικές εμπειρίες και τον κίνδυνο

ψυχολογικών και ψυχοκοινωνικών διαταραχών. Ο υψηλός κίνδυνος της μετανάστευσης οφείλεται στην αναγκαστική αναδόμηση των προσωπικών δεσμών και των κοινωνικών δικτύων των μεταναστών, στην επικίνδυνη μετάβαση από ένα σύστημα (κοινωνικό, εκπαιδευτικό, πολιτιστικό, οικονομικό) σε ένα άλλο, καθώς και στην αλλαγή των συστημάτων (Kirmayer, Weinfeld, Burgos, du Fort, Lasry, Young, 2011).

Η διαδικασία της μετανάστευσης συχνά χωρίζεται σε τρεις φάσεις:

- 1. Προ-μεταναστευτική φάση:** Συνδέεται συχνά με διαταραχές στους κανονικούς κοινωνικούς ρόλους και τα δίκτυα, την απώλεια ευκαιριών εκπαίδευσης και εργασίας.
- 2. Φάση μετανάστευσης:** Χαρακτηρίζεται από συναισθήματα απώλειας ταυτότητας και αβεβαιότητας σχετικά με την υπηκοότητα. Πολλοί συγγραφείς σημειώνουν τον υψηλό κίνδυνο βίας σε αυτή τη φάση (παράνομη μετανάστευση, κράτηση, κέντρα προσφύγων). Συχνά προκαλούνται ή περιπλέκονται η κατάθλιψη και οι διαταραχές προσωπικότητας (Steel, Silove, Brooks, Momartin, Alzuhairi & Susljik, 2006; Robjant, Hassan, Katona, 2009).
- 3. Μετα-μεταναστευτική φάση:** Όταν η χώρα υποδοχής έχει αποδώσει ένα καθεστώς στον εξαναγκασμένο μετανάστη, συχνά εμφανίζονται συναισθήματα αισιοδοξίας και ελπίδας. Αυτά έχουν θετική επίδραση στην ψυχοκοινωνική ευημερία του μετανάστη στην αρχική φάση ένταξης, αλλά μακροπρόθεσμα, λόγω δυσκολιών στην εκπλήρωση των προσδοκιών, προσαρμογής στο νέο περιβάλλον και διαρθρωτικών εμποδίων ένταξης, συχνά οδηγούν σε κατάθλιψη, αποθάρρυνση, απάθεια και διαταραχές προσωπικότητας (Noh, Kaspar, Wickrama, 2007; Tran, Manalo, Nguyen, 2007).

ΤΡΑΥΜΑ ΣΤΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΔΙΑΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟΤΗΤΑΣ

Σε αυτή τη δημοσίευση, αναλύουμε το φαινόμενο του τραύματος στο πλαίσιο της διαπολιτισμικότητας. Σύμφωνα με τους Maercker, Heim και Kilmayer (2019), μια πολιτισμικά ευαίσθητη προσέγγιση είναι ο πιο υποσχόμενος τρόπος κατανόησης της ποικιλομορφίας του φαινομένου του τραύματος.

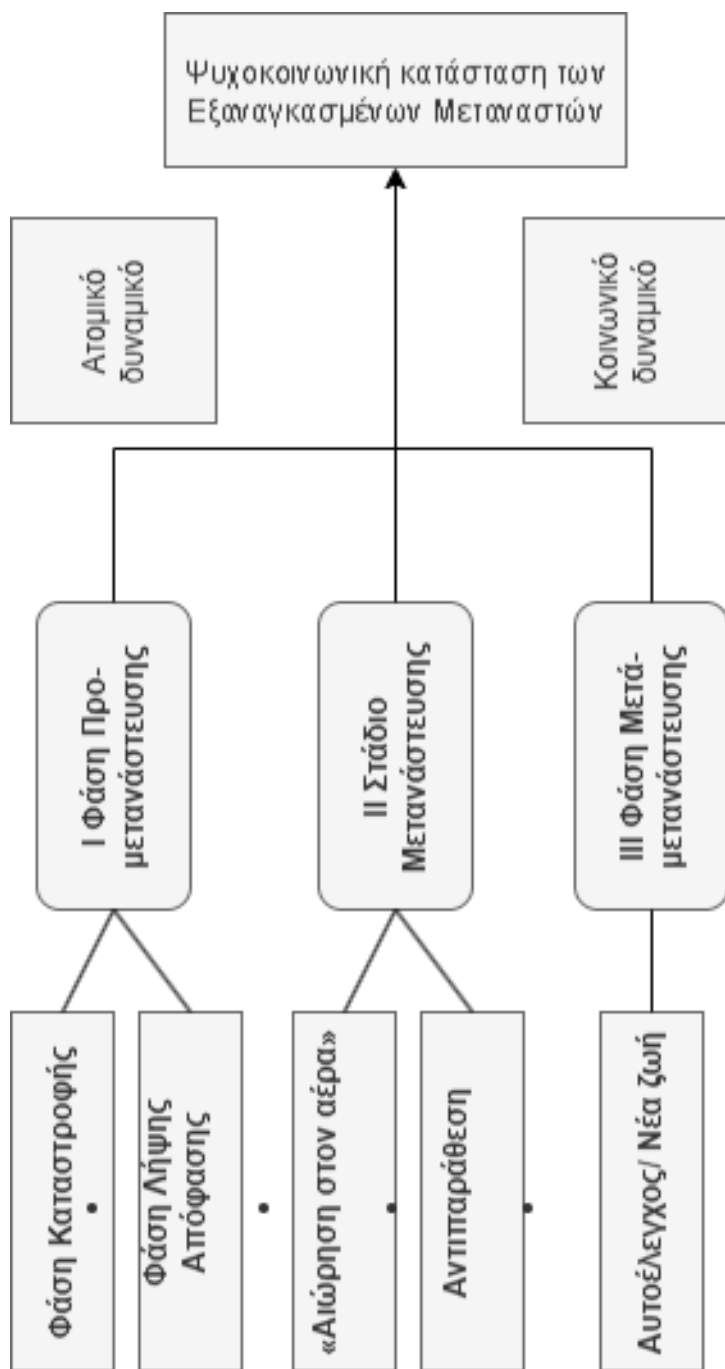
Ο πολιτισμός είναι αναπόσπαστο μέρος της ψυχικής υγείας, καθώς το άτομο είναι αχώριστο από τον πολιτισμό και το κοινωνικό περιβάλλον. Πολλοί σύγχρονοι ειδικοί στο τραύμα και την ψυχική υγεία τονίζουν τη σημασία της πολιτισμικά ευαίσθητης φροντίδας:

- ♥ Οι Kirmayer και Gómez-Carrillo (2019) συζητούν τη σημασία εφαρμογής οικοκοινωνικής προσέγγισης στη θεωρία και την πρακτική της ψυχικής υγείας.
- ♥ Οι Hinton και Bui (2019) παρουσιάζουν το διαπολιτισμικό μοντέλο ανάλυσης διαταραχών που σχετίζονται με τραύμα, με έμφαση στη διαταραχή μετατραυματικού στρες (PTSD).
- ♥ Οι Gross και Killikelly (2019) εισάγουν την έννοια της κοινωνικοσωματικής προσέγγισης.
- ♥ Οι επαγγελματίες που εργάζονται με εξαναγκασμένους μετανάστες χρειάζονται διαπολιτισμική επικοινωνιακή επάρκεια και βασικές γνώσεις για το τραύμα και τη διαδικασία προσαρμογής τους. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι το παρελθόν τραύμα επιδεινώνεται στη διαδικασία επαναθυματοποίησης όταν προκύπτουν δυσκολίες ένταξης.

Φάσεις της Προσφυγικής Κρίσης (Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, 2006)

Ο ΠΟΥ διακρίνει πέντε φάσεις της προσφυγικής κρίσης:

- 1. Καταστροφή:** Ο κόσμος φαίνεται να καταρρέει, απόλυτη απελπισία.
- 2. Αυτοκαθορισμός:** Απόφαση να φύγουν από τη χώρα.
- 3. Αποσύνδεση:** Αίσθημα «αιώρησης», χωρίς σαφή κατανόηση της κατάστασης.
- 4. Αντιπαράθεση και αντίδραση:** Συμφιλίωση με τα συναισθήματά τους, συχνά με τάσεις επιθετικότητας και θυμού.
- 5. Φάση συμφιλίωσης και νέας ζωής.**

Εικ. 4 Πτυχές της ψυχοκοινωνικής κατάστασης των εξαναγκασμένων μεταναστών (Bereznaia-Demidenko, Στυοργιτέ, 2013).

Για να αποκαλυφθούν τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά των εξαναγκασμένων μεταναστών, είναι απαραίτητο να εξεταστεί το ζήτημα των ψυχικών διαταραχών σε αυτήν την πληθυσμιακή ομάδα. Παρά την αβεβαιότητα στην επιστημονική κοινότητα σχετικά με την επικράτηση των ψυχικών διαταραχών στον πληθυσμό των εξαναγκασμένων μεταναστών (π.χ. αμφισβήτηση αν το 86% του πληθυσμού επηρεάζεται πράγματι από ψυχικές διαταραχές (Fazel, Wheeler, Danesh, 2005), μελέτες έχουν δείξει ότι οι εξαναγκασμένοι μετανάστες, που έχουν βιώσει πόλεμο, καταπίεση, βία, πείνα, διακρίσεις και άλλα παρόμοια τραύματα, αντιμετωπίζουν ψυχολογικά προβλήματα και συχνά πάσχουν από ασθένειες όπως διαταραχή μετατραυματικού στρες, κατάθλιψη, συνυπάρχουσες ψυχικές διαταραχές, νευρώσεις, φοβίες, υψηλά επίπεδα άγχους και διάφορες διαταραχές προσωπικότητας (Pedersen, 2002; Murphy, Ndegwa, Kanani, Rojas-Jaimes, Webster, 2002; Pitman, 2010; Kirmayer & Gómez-Carrillo, 2019; Gojer, Ellis, 2014).

Μια μετα-ανάλυση περισσότερων από 20 μελετών (Fazel, Wheeler & Danesh, 2005) έδειξε ότι:

- ♦ Κατά μέσο όρο, ένας στους πέντε ενήλικες εξαναγκασμένους μετανάστες που εισέρχονται σε δυτικές χώρες έχει διαταραχή μετατραυματικού στρες ή άλλες τραυματικές διαταραχές (χρόνιος πόνος, άλλες ψυχοσωματικές διαταραχές).
- ♦ Κατά μέσο όρο, ένας στους είκοσι ενήλικες εξαναγκασμένους μετανάστες που εισέρχονται σε δυτικές χώρες πάσχει από κατάθλιψη.
- ♦ Κατά μέσο όρο, ένας στους είκοσι πέντε ενήλικες εξαναγκασμένους μετανάστες έχει γενικευμένη αγχώδη διαταραχή.

Δεκάδες χιλιάδες εξαναγκασμένοι μετανάστες που φιλοξενούνται επί του παρόντος σε διάφορες χώρες (συμπεριλαμβανομένης της Λιθουανίας) πάσχουν από διάφορα ψυχικά προβλήματα, με πιο κοινό τη διαταραχή μετατραυματικού στρες.

Σημαντικά, υπάρχει άμεση σύνδεση μεταξύ της εμπειρίας του τραύματος και της εμμονής συγκεκριμένων συμπτωμάτων. Αυτή η σύνδεση μπορεί να είναι σχετική ακόμα και μετά από πενήντα χρόνια. Έτσι, ακόμη και εξαναγκασμένοι μετανάστες που ζουν σε μια ασφαλή

χώρα ασύλου αντιμετωπίζουν άγχος, κατάθλιψη και χρόνια διαταραχή μετατραυματικού στρες (Pedersen, 2002; Gojer και Ellis, 2014).

Οι οδυνηρές ατομικές εμπειρίες των εξαναγκασμένων μεταναστών σε μικροεπίπεδο συνδέονται με διαδικασίες καθοριστικών παραγόντων σε μακροεπίπεδο, όπως η ένταξη, το δικαίωμα στην εκπαίδευση και η ισότιμη συμμετοχή στη νέα αγορά εργασίας και την πολιτική ζωή (Gojer, Ellis, 2014).

ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΟΥ ΤΡΑΥΜΑΤΟΣ ΚΑΙ Η ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΜΕΤΑΤΡΑΥΜΑΤΙΚΟΥ ΣΤΡΕΣ

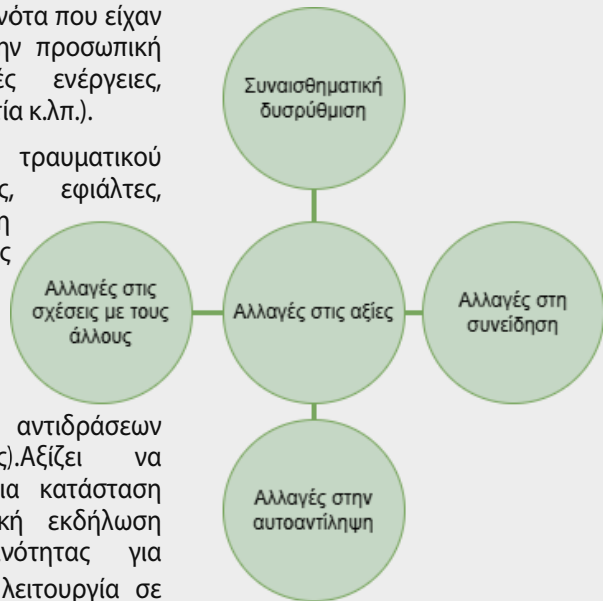
Τα τραύματα και τα τραυματικά γεγονότα μπορεί να είναι πολύ διαφορετικά. Για δομικούς σκοπούς (Janoff-Bulman, 2002), τα τραυματικά γεγονότα ταξινομούνται σύμφωνα με:

- ♥ **Τεχνογενείς αιτίες** (ατυχήματα, βιομηχανικές καταστροφές κ.λπ.).
- ♥ **Φυσικές αιτίες** (φυσικές καταστροφές, φυσικά φαινόμενα).
- ♥ **Κοινωνικο-βιολογικές αιτίες** (πολεμικές ενέργειες, καταπίεση, τρομοκρατικές επιθέσεις, αυτοκτονίες, βία κ.λπ.).

Οι τραυματικές εμπειρίες των εξαναγκασμένων μεταναστών συνδέονται κυρίως με τραύματα φυσικών και κοινωνικο-βιολογικών αιτιών. Το τραύμα συχνά οδηγεί στον κίνδυνο ανάπτυξης διαταραχής μετατραυματικού στρες (PTSD).

Σύμφωνα με τη Διεθνή Ταξινόμηση Νοσημάτων (ICD-11), η διαταραχή μετατραυματικού στρες είναι μια διαταραχή που αναπτύσσεται σε εξαιρετικά απειλητικές ή τρομακτικές εμπειρίες ή μια σειρά εμπειριών. Ακολουθείται από επανειλημμένη ανάκληση του γεγονότος/γεγονότων, με τις αναμνήσεις να εισβάλλουν στη συνείδηση με τη μορφή εικόνων ή ονείρων. Υπάρχει επίμονη αποφυγή ερεθισμάτων ή καταστάσεων που μπορεί να θυμίζουν το τραυματικό γεγονός και υπερευαισθησία σε περιβαλλοντικά ερεθίσματα, η οποία διαρκεί τουλάχιστον δύο εβδομάδες και διαταράσσει σημαντικά τη φυσιολογική λειτουργία του ατόμου.

- Το άτομο έχει βιώσει γεγονότα που είχαν σημαντικό αντίκτυπο στην προσωπική υγεία/ζωή (στρατιωτικές ενέργειες, βασανιστήρια, τρομοκρατία κ.λπ.).
- Συνεχής αναβίωση του τραυματικού γεγονότος: αναμνήσεις, εφιάλτες, συμπεριφορά και αίσθηση ότι το τραυματικό γεγονός συμβαίνει ξανά, κ.λπ.
- Συνεχής αποφυγή ερεθισμάτων που θυμίζουν το τραύμα και εξασθένιση των αντιδράσεων (αίσθημα αποξένωσης). Αξίζει να σημειωθεί ότι μια τέτοια κατάσταση οδηγεί σε σαφή κλινική εκδήλωση απροθυμίας ή ανικανότητας για επικοινωνία, εργασία ή λειτουργία σε άλλους βασικούς τομείς της ζωής.

Εικ. 5 Συμπτώματα της Διαταραχής Μετατραυματικού Στρες

Το 2018, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας προσέθεσε τη διάγνωση της **Σύνθετης Διαταραχής Μετατραυματικού Στρες (CPTSD)** στη Διεθνή Ταξινόμηση Νοσημάτων, 11η έκδοση (ICD-11). Η CPTSD χαρακτηρίζεται από άγχος που προκαλείται από τραύμα και εκδηλώνεται τόσο με μετατραυματικές αντιδράσεις, όπως η ανάκληση του τραυματικού γεγονότος, η αποφυγή και η έντονη αίσθηση απειλής, όσο και με δυσκολίες στην προσωπική οργάνωση, όπως προβλήματα στη ρύθμιση συναισθημάτων, την ταυτότητα και τις σχέσεις (Geleželytė, 2022).

Για την αναγνώριση των ατόμων που μπορεί να διαγνωστούν με PTSD λόγω τραύματος, είναι σημαντικό να γνωρίζουμε ότι αυτά τα άτομα χαρακτηρίζονται από:

- ♦ **Δυσλειτουργία συναισθημάτων** (συχνές εναλλαγές διάθεσης, συναισθηματική αστάθεια κ.λπ.).

- ♦ **Αλλαγές στη συνείδηση** και στην αυτοαντίληψη (αίσθημα «θύματος», ενοχές και ντροπή που οδηγούν σε χαμηλή αυτοεκτίμηση).
- ♦ **Αλλαγές στις αξίες** (καθώς τα γεγονότα συνδέονται με υπαρξιακές πτυχές).
- ♦ **Αλλαγές στις σχέσεις με τους άλλους** (περιορισμένη κοινωνική δραστηριότητα, καταστροφικές σχέσεις, κοινωνική απομόνωση).

Οι πελάτες με PTSD συχνά εμφανίζουν:

- ♦ Διαταραχές ύπνου, ευερεθιστότητα, ξεσπάσματα θυμού.
- ♦ Δυσκολία συγκέντρωσης.
- ♦ Ψυχογενή αμνησία (αδυναμία ανάκλησης σημαντικών πτυχών του τραύματος).
- ♦ Αυξημένα επίπεδα εγρήγορσης, έντασης και υπερβολικές αντιδράσεις σε ερεθίσματα.

Τυπικά χαρακτηριστικά είναι οι παρεμβατικές και επαναλαμβανόμενες αναδρομές, όνειρα ή εφιάλτες για το αγχωτικό γεγονός, παράλληλα με συναισθηματική «μούδιασμα» και αποσύνδεση από το περιβάλλον. Αυτά τα συμπτώματα συχνά συνοδεύονται από άγχος και κατάθλιψη, ενώ οι αυτοκτονικές σκέψεις είναι επίσης συχνές.

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΣΤΗΝ ΠΑΡΟΧΗ ΨΥΧΟΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ

Όταν παρέχουμε υποστήριξη σε τραυματισμένα άτομα, είναι κρίσιμο να κατανοήσουμε ότι το τραύμα προκαλεί απώλεια δύναμης και αποξένωση από τους άλλους. Η παροχή βοήθειας πρέπει να βασίζεται στην αποκατάσταση της δύναμης και της αίσθησης ασφάλειας του τραυματισμένου ατόμου (Herman, 2006).

Η διαδικασία υποστήριξης περιλαμβάνει τρία στάδια:

1. **Ασφάλεια.**
2. **Ανάκληση και θρήνος.**
3. **Αποδοχή και επιστροφή στην καθημερινή ζωή.**

Η αποτελεσματική υποστήριξη στοχεύει στη σταδιακή μετάβαση:

- ♦ Από τον απρόβλεπτο κίνδυνο στην αξιόπιστη ασφάλεια.
- ♦ Από το αποσυνδεδεμένο τραύμα στη συνειδητή ανάμνηση.
- ♦ Από τη στιγματισμένη απομόνωση στην αποκατάσταση κοινωνικών σχέσεων.

ΜΕΘΟΔΟΙ ΨΥΧΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΡΑΥΜΑΤΙΣΜΕΝΩΝ ΑΤΟΜΩΝ

Οι πιο κοινές μέθοδοι ψυχοθεραπείας για την υποστήριξη τραυματισμένων ατόμων περιλαμβάνουν:

- ♦ **Ψυχοεκπαίδευση και Ρηξικέλυθη Θεραπεία Συναισθημάτων:** Ενημέρωση του πελάτη για τους μηχανισμούς του PTSD.
- ♦ **Τεχνικές αυτορρύθμισης:** Μείωση του άγχους μέσω χαλάρωσης και θετικής οπτικοποίησης.
- ♦ **Γνωσιακή ψυχοθεραπεία:** Αναθεώρηση μη προσαρμοστικών και παράλογων σκέψεων.
- ♦ **Θεραπεία Gestalt και θετική θεραπεία:** Εστίαση στις δυνατότητες του ατόμου για να ξεπεράσει το τραύμα.
- ♦ **EMDR** και άλλες ψυχοθεραπείες που εστιάζονται στο τραύμα.

Η δημιουργία μιας θετικής, υποστηρικτικής σχέσης μεταξύ επαγγελματία και πελάτη είναι απαραίτητη για την ανάκαμψη (Spinelli, 2007, 2014).

Η ΦΑΣΗ ΤΟΥ ΘΡΗΝΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΠΟΔΟΧΗΣ

Το τραύμα συνοδεύεται πάντα από απώλειες, είτε είναι φυσικές είτε ψυχοκοινωνικές. Κατά τη φάση του θρήνου, τα άτομα χρειάζονται βοήθεια για να θρηνήσουν όσα έχουν χάσει και να ανακαλύψουν τις εσωτερικές τους δυνάμεις.

Η ανακατασκευή της ιστορίας του τραύματος απαιτεί χρόνο. Μετά από πολλές επαναλήψεις, ο θρήνος χάνει την έντασή του και το τραυματικό γεγονός μετατρέπεται σε μια ανάμνηση που δεν καθορίζει πλέον το παρόν.

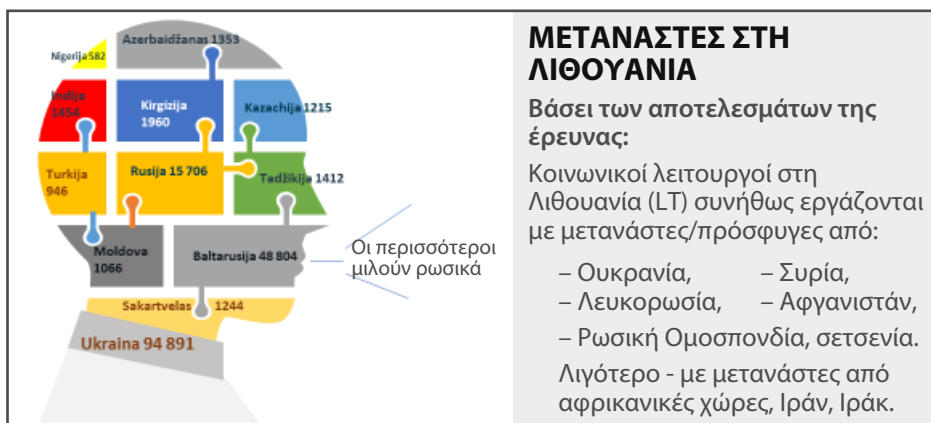
Όταν ο πελάτης αποδεχτεί το τραυματικό βίωμα και αποκαταστήσει τη σχέση με το περιβάλλον, μπορούμε να μιλάμε για μια επιτυχημένη διαδικασία βοήθειας.

ΕΝΟΤΗΤΑ 3:
ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ
ΓΡΑΜΜΕΣ ΓΙΑ
ΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ
ΜΕΘΟΔΩΝ

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΚΥΠΡΙΩΝ ΚΑΙ ΛΙΘΟΥΑΝΩΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΩΝ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΜΕΘΟΔΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΕΞΑΝΑΓΚΑΣΜΕΝΟΥΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

Στο πλαίσιο του προγράμματος **ENHANCED SOCIAL WORKERS (ESW)**, διεξήχθη μια μελέτη σχετικά με την εμπειρία Λιθουανών και Κυπρίων κοινωνικών λειτουργών στην εργασία με εξαναγκασμένους μετανάστες. Η παρούσα δημοσίευση παρουσιάζει συνοπτικά ορισμένα ευρήματα της μελέτης, ένα εκ των οποίων είναι ο προσδιορισμός μιας εικόνας των Κυπρίων και Λιθουανών εξαναγκασμένων μεταναστών (βλ. Εικόνα 6).

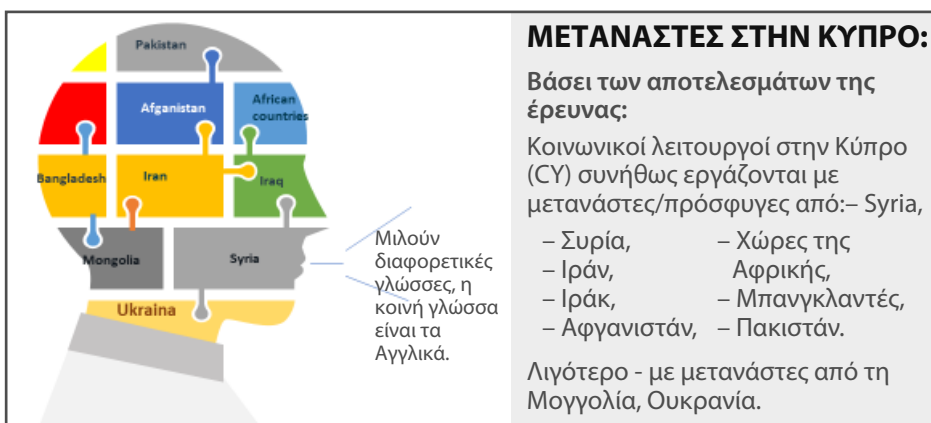
ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΣΤΗ ΛΙΘΟΥΑΝΙΑ

Βάσει των αποτελεσμάτων της έρευνας:

Κοινωνικοί λειτουργοί στη Λιθουανία (LT) συνήθως εργάζονται με μετανάστες/πρόσφυγες από:

- Ουκρανία,
- Συρία,
- Λευκορωσία,
- Αφγανιστάν,
- Ρωσική Ομοσπονδία, σετσενία.

Λιγότερο - με μετανάστες από αφρικανικές χώρες, Ιράν, Ιράκ.

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ:

Βάσει των αποτελεσμάτων της έρευνας:

Κοινωνικοί λειτουργοί στην Κύπρο (CY) συνήθως εργάζονται με μετανάστες/πρόσφυγες από:-

- Συρία,
- Χώρες της Αφρικής,
- Ιράν,
- Μπαγκλαντές,
- Ιράκ,
- Πακιστάν,
- Αφγανιστάν,

Λιγότερο - με μετανάστες από τη Μογγολία, Ουκρανία.

Εικ. 6 Εξαναγκασμένοι μετανάστες με τους οποίους εργάζονται οι Λιθουανοί και Κύπριοι κοινωνικοί λειτουργοί

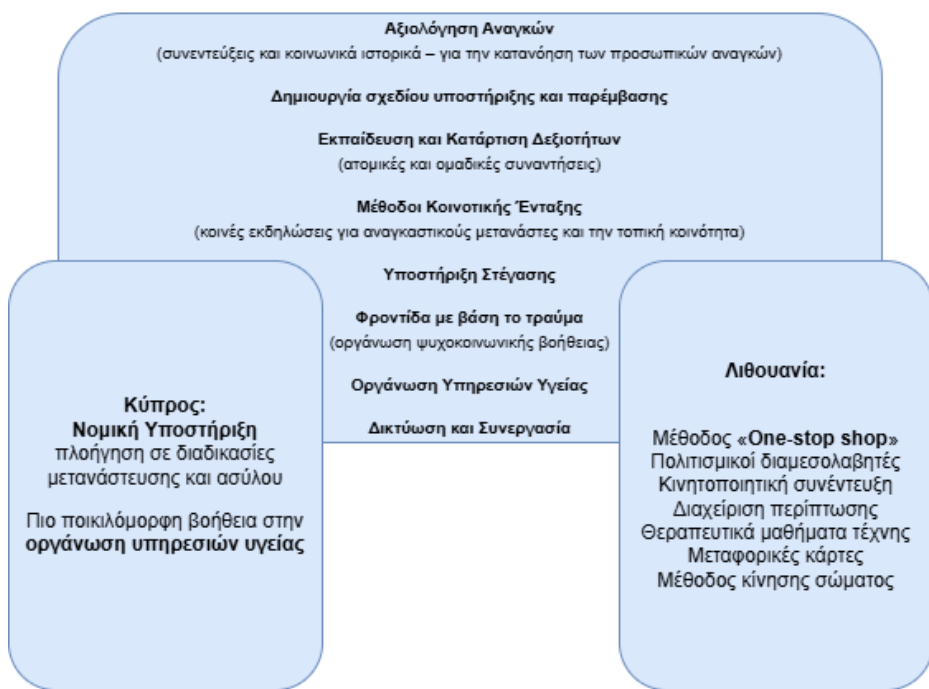
Η μελέτη ανέλυσε επίσης τις απόψεις των Λιθουανών και Κυπρίων κοινωνικών λειτουργών σχετικά με τα πολιτισμικά και ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά των εξαναγκασμένων μεταναστών.

Δεν εντοπίστηκαν σημαντικές διαφορές σε αυτή τη διάσταση, με τους επαγγελματίες και των δύο χωρών να σημειώνουν ότι οι πελάτες τους, ως εξαναγκασμένοι μετανάστες:

- ♦ Είναι μέλη διαφορετικών πολιτισμών, και συνεπώς οι παρόχοι υποστήριξης πρέπει να είναι πολιτισμικά ευαίσθητοι και καταρτισμένοι. Σημειώνεται ότι στη Λιθουανία υπάρχει μεγαλύτερος αριθμός εξαναγκασμένων μεταναστών που μιλούν ρωσικά, με αποτέλεσμα το πρόβλημα του γλωσσικού φραγμού να είναι μικρότερο σε σύγκριση με την Κύπρο.
- ♦ Η πλειοψηφία των εξαναγκασμένων μεταναστών έχει ιστορικό τραυματικών εμπειριών και επακόλουθων προβλημάτων ψυχικής υγείας, με πιο συχνή τη διαταραχή μετατραυματικού στρες (PTSD).
- ♦ Οι εξαναγκασμένοι μετανάστες αντιμετωπίζουν προκλήσεις που σχετίζονται με την πολιτισμική προσαρμογή, την εξοικείωση με νέες πολιτισμικές νόρμες και τις προσδοκίες της χώρας υποδοχής.
- ♦ Οι ηλικιακές ομάδες των εξαναγκασμένων μεταναστών μπορεί να είναι ποικίλες, περιλαμβάνοντας παιδιά, οικογένειες και ηλικιωμένους, με κάθε ομάδα να έχει συγκεκριμένες ανάγκες και ευαλωτότητες.
- ♦ Οι πολιτισμικοί παράγοντες επηρεάζουν τους τρόπους επικοινωνίας, τους μηχανισμούς αντιμετώπισης και τη συμπεριφορά αναζήτησης βοήθειας των εξαναγκασμένων μεταναστών. Σε αντίθεση με την Κύπρο, η Λιθουανία έχει μια διακριτή ομάδα πολεμικών προσφύγων από μια μόνο εθνικότητα – τους Ουκρανούς. Ο ουκρανικός πολιτισμός είναι ιστορικά πιο κοντά στη Λιθουανία από τον αραβικό πολιτισμό, καθιστώντας τα στυλ επικοινωνίας και τους μηχανισμούς αντιμετώπισης πολιτισμικά παρόμοια.
- ♦ Η πλειοψηφία των εξαναγκασμένων μεταναστών έχει χάσει το κοινωνικό τους δίκτυο και τις σχέσεις με τους συγγενείς τους, λόγω της αναγκαστικής φυγής από τη χώρα καταγωγής τους.

- ♦ **Προσωπικές ιστορίες:** Τόσο οι Λιθουανοί όσο και οι Κύπριοι κοινωνικοί λειτουργοί αναγνωρίζουν τη σημασία μιας εξατομικευμένης προσέγγισης στην εργασία με πρόσφυγες.

Έχοντας προσδιορίσει τα πορτρέτα των εξαναγκασμένων μεταναστών και αναλύσει τις απόψεις των Κυπρίων και Λιθουανών κοινωνικών λειτουργών για τα ψυχοκοινωνικά χαρακτηριστικά τους, η μελέτη επικεντρώθηκε στις μεθόδους εργασίας που χρησιμοποιούνται συχνότερα στην πράξη για την παροχή υποστήριξης στους εξαναγκασμένους μετανάστες.

Εικ. 7 Μέθοδοι που χρησιμοποιούν οι κοινωνικοί λειτουργοί κατά την εργασία με εξαναγκασμένους μετανάστες

Βάσει της μεθόδου «world cafe», η μελέτη ανέλυσε ποιες μεθόδους εργασίας λείπουν από τους Λιθουανούς και Κυπρίους κοινωνικούς λειτουργούς κατά την παροχή υποστήριξης σε εξαναγκασμένους μετανάστες. Διαπιστώθηκε ότι η μεγαλύτερη ανάγκη αφορά μεθόδους

που στοχεύουν στην ανάπτυξη της διαπολιτισμικής επικοινωνιακής ικανότητας και την ενίσχυση της ψυχολογικής ανθεκτικότητας των κοινωνικών λειτουργών. Στο πλαίσιο αυτό, η εκπαίδευση περιλάμβανε μια ποικιλία μεθόδων για την ανάπτυξη της διαπολιτισμικής επικοινωνιακής ικανότητας και της ψυχολογικής ανθεκτικότητας, κάποιες από τις οποίες παρουσιάζονται στη δημοσίευση, χρησιμοποιώντας μεθόδους βιωματικής εκπαίδευσης.

Για την επιτυχημένη ένταξη των αλλοδαπών, είναι απαραίτητη η ανάπτυξη δεξιοτήτων διαπολιτισμικής επικοινωνίας και πολυπολιτισμικών ικανοτήτων τόσο για τους εισερχόμενους αλλοδαπούς όσο και για τους εκπροσώπους της κοινωνίας υποδοχής. Συνιστώνται διάφορες βιωματικές μέθοδοι διδασκαλίας/μάθησης για τον σκοπό αυτό, μερικές από τις οποίες παρουσιάζονται παρακάτω: **“Η βαλίτσα μου”, “Το πολιτιστικό T-shirt”**.

Αυτή η προσέγγιση παρέχει στους συμμετέχοντες μια νέα εμπειρία διαπολιτισμικής επικοινωνίας, μια βαθύτερη κατανόηση των δικών τους στάσεων και την ανάπτυξη πολυπολιτισμικών ικανοτήτων.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ «Η ΒΑΛΙΤΣΑ ΜΟΥ»

Η μέθοδος συνιστάται για την ανάπτυξη δεξιοτήτων διαπολιτισμικής επικοινωνίας, την ευαισθητοποίηση σχετικά με τη μετανάστευση και τη μείωση των στερεοτύπων απέναντι στους μετανάστες. Η μέθοδος συνιστάται για ομαδική εργασία.

Περιγραφή της διαδικασίας: Οι συμμετέχοντες καλούνται να χωριστούν σε ομάδες και τους δίνεται μια βαλίτσα (π.χ. μια μεγάλη βαλίτσα σχεδιασμένη σε ένα φύλλο χαρτιού A3) και πολύχρωμα αυτοκόλλητα χαρτάκια. Οι συμμετέχοντες καλούνται να συζητήσουν στις ομάδες τους και να αποφασίσουν ποια χαρακτηριστικά, δεξιότητες και συναισθήματα θα πρέπει να πάρουν μαζί τους σε μια μακρινή χώρα (π.χ. εάν γίνουν μετανάστες ή πρόσφυγες). Τα χαρακτηριστικά γράφονται στα αυτοκόλλητα χαρτάκια και κολλούνται στη «βαλίτσα». Στη συνέχεια, οι ομάδες καλούνται να παρουσιάσουν τη βαλίτσα τους και να σχολιάσουν γιατί επέλεξαν αυτά τα χαρακτηριστικά.

Μέγεθος ομάδας: 3 έως 6 άτομα.
Ο αριθμός των ομάδων μπορεί να διαφέρει.

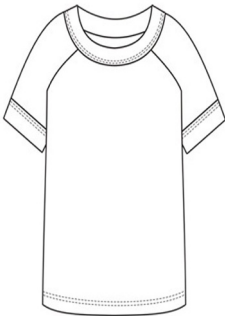
Διάρκεια: 20–60 λεπτά.

Απαιτούμενα εργαλεία: μεγάλη ζωγραφισμένη βαλίτσα, αυτοκόλλητα χαρτάκια, εργαλεία γραφής/σχεδίασης.

Εικ. 8 Η Βαλίτσα Μου

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ «ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ T-SHIRT»

Η μέθοδος έχει σχεδιαστεί για να εμβαθύνει τη γνώση της δικής μας «γηγενής» κουλτούρας και των «ξένων» πολιτισμών, καθώς και για να μειώσει τα εθνικά και πολιτισμικά στερεότυπα.

Στο πλαίσιο του έργου, η μέθοδος «**Πολιτιστικό T-shirt**» χρησιμοποιήθηκε σε μια διαπολιτισμική ομάδα, όπου τα μέλη της ομάδας χωρίστηκαν σε υποομάδες σύμφωνα με τους πολιτισμούς που εκπροσωπούσαν. Οι συμμετέχοντες κλήθηκαν να ολοκληρώσουν μια εργασία μέσα στην υποομάδα τους και να την παρουσιάσουν στην ευρύτερη ομάδα για συζήτηση.

Εικ. 9 Πολιτιστικό T-shirt (Bartkevičienė, Bubnys, 2012, σελ. 80–81).

Πάρτε δύο φύλλα χαρτί και σχεδιάστε το περίγραμμα των δοσμένων T-shirts πάνω τους. Μέσα στα περιγράμματα αυτά, ζωγραφίστε εικόνες, σύμβολα, επιγραφές ή έναν συνδυασμό αυτών που σας αντικατοπτρίζουν ως μέλος μιας συγκεκριμένης κουλτούρας.

Στο μπροστινό μέρος του T-shirt, περιλάβετε τα βασικά στοιχεία της κουλτούρας σας που γνωρίζουν άλλοι άνθρωποι. Το μπροστινό μέρος μπορεί να χωριστεί σε τέσσερα ίσα μέρη που να αντιπροσωπεύουν:

- ◆ Βασικές πολιτισμικές αξίες ή νόρμες
- ◆ Κανόνες ή χαρακτηριστικά εθιμοτυπίας
- ◆ Έθιμα (τελετουργίες, σύμβολα)
- ◆ Χαρακτηριστικά συμπεριφοράς και επικοινωνίας

Στο πίσω μέρος του T-shirt, απεικονίστε κάτι που δεν είναι αμέσως εμφανές στην κουλτούρα σας, ή κάτι που οι άλλοι δεν γνωρίζουν, ή κάτι που αποφεύγετε να δείχνετε στους άλλους.

Παρουσιάστε τον εαυτό σας ως μέλος μιας συγκεκριμένης κουλτούρας περιγράφοντας τα χαρακτηριστικά σας.

Συζήτηση: Πώς πήγε η ζωγραφική σας; Ποιο στοιχείο ήταν πιο δύσκολο να σχεδιάσετε; Γιατί; Ποια πολιτισμικά σας χαρακτηριστικά αντικατοπτρίζει το συγκεκριμένο σχέδιο; Συζήτηση σε ομάδα.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ «MINDSPRING»

Το “**MindSpring**” είναι ένα ομαδικό πρόγραμμα ψυχοκοινωνικής υποστήριξης για πρόσφυγες, εξαναγκασμένους μετανάστες και άτομα από εθνικές μειονότητες. Στόχος του “**MindSpring**” είναι η ευαισθητοποίηση των εξαναγκασμένων μεταναστών σχετικά με τις προκλήσεις της μετανάστευσης και της ένταξης, ενισχύοντας την ικανότητά τους να βοηθήσουν τον εαυτό τους και την κοινότητά τους, προλαμβάνοντας έτσι την ανάπτυξη ψυχολογικών και κοινωνικών προβλημάτων.

Μια ομάδα “**MindSpring**” αποτελείται από 8–10 συμμετέχοντες από προσφυγικό υπόβαθρο, εξαναγκασμένους μετανάστες ή άτομα εθνικών μειονοτήτων. Το περιεχόμενο του “**MindSpring**” καθορίζεται από ένα πρόγραμμα (**MindSpring for and with parents from refugee backgrounds, 2021**), με θέματα σχετικά με τη ζωή στη μετανάστευση, όπως:

- ◆ Ταυτότητα και αλλαγή ταυτότητας
- ◆ Διαπολιτισμική επικοινωνία και οι νέες νόρμες της κοινωνίας υποδοχής

- ♥ Κοινωνικός έλεγχος
- ♥ Φύλο και δικαιώματα
- ♥ Μοναξιά και κοινότητα
- ♥ Άγχος και τραύματα των εξαναγκασμένων μεταναστών

Οι συμμετέχοντες της ομάδας **“MindSpring”** συναντιούνται 9–10 φορές σε διάστημα 2 μηνών. Κάθε συνάντηση έχει ένα συγκεκριμένο θέμα που περιγράφεται στο πρόγραμμα. Οι συναντήσεις διευθύνονται από έναν εκπαιδευτή **“MindSpring”**, ο οποίος έχει παρόμοιο μορφωτικό υπόβαθρο και μιλά την ίδια γλώσσα με τους συμμετέχοντες. Οι συναντήσεις διεξάγονται στη μητρική γλώσσα των συμμετεχόντων και βασίζονται στην προσέγγιση από ομότιμο προς ομότιμο (**peer-to-peer**), όπου εξαναγκασμένοι μετανάστες με παρόμοιο υπόβαθρο και κουλτούρα μοιράζονται εμπειρίες, συζητούν και βρίσκουν λύσεις στις δυσκολίες τους.

Εικ. 10 Κοινωνικοί και πολιτισμικοί κανόνες
(*MindSpring for and with parents from refugee backgrounds, 2021*)

Ο εκπαιδευτής, ειδικά εκπαιδευμένος στη μεθοδολογία **“MindSpring”**, υποστηρίζεται από έναν σύμβουλο που είναι επαγγελματίας (ψυχολόγος, κοινωνικός λειτουργός, εκπαιδευτικός). Το **“MindSpring”** απευθύνεται τόσο σε νέους πρόσφυγες και εξαναγκασμένους μετανάστες, όσο και σε μετανάστες εθνοτικών μειονοτήτων που ζουν στην κοινωνία υποδοχής για αρκετά χρόνια. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει θεωρητική εισαγωγή για κάθε θέμα και πρακτικές ομαδικές ασκήσεις.

Παρουσιάζεται μία από τις ομαδικές ασκήσεις του **“MindSpring”** που στοχεύει στην κατανόηση της πολιτισμικής πολυμορφίας και την προώθηση της διαπολιτισμικής επικοινωνίας.

Περιγραφή της διαδικασίας: Οι συμμετέχοντες καλούνται να φανταστούν ότι οι κύκλοι στην Εικόνα 10 αντιπροσωπεύουν τις κουλτούρες τριών διαφορετικών κοινωνιών. Ο μικρότερος μεσαίος κύκλος αντιπροσωπεύει τους κανόνες που είναι κοινοί και για τις τρεις κοινωνίες, δηλαδή αυτούς που μοιράζονται οι κουλτούρες όλων των κοινωνιών. Οι συμμετέχοντες της ομάδας καλούνται να αναλύσουν κάθε κουλτούρα και τους κανόνες της (εάν είναι κοινοί για την κοινωνία στο σύνολό της ή μόνο για ορισμένες κοινότητες). Κατά τη διάρκεια της συζήτησης, οι συμμετέχοντες προσδιορίζουν τους κανόνες των κοινωνιών. Στη συνέχεια, η ομάδα καλείται να παρουσιάσει τους προσδιορισμένους κανόνες και να σχολιάσει γιατί επέλεξε αυτούς τους κανόνες για τις τρεις κοινωνίες.

Διάρκεια: 20–40 λεπτά

Απαιτούμενα εργαλεία: μεγάλο φύλλο χαρτιού, χρωματιστοί μαρκαδόροι, αυτοκόλλητα χαρτάκια, εργαλεία γραφής/σχεδίασης.

Αξίζει να σημειωθεί ότι το **“MindSpring”** είναι ένα ομαδικό πρόγραμμα ψυχοκοινωνικής υποστήριξης που χρησιμοποιείται με επιτυχία στη Δανία, τη Φινλανδία και άλλες Σκανδιναβικές χώρες. Η χρησιμότητα του προγράμματος έχει επιβεβαιωθεί από έρευνες (Hansen, Carlsson, Glahder Lindberg, Jensen, Sonne, 2018; Husby, Carlsson, J., Scotte Jensen, A.M, Glahder Lindberg, & Sonne, 2020) και το MindSpring έχει αναγνωριστεί από την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) ως καλή πρακτική στην ενδυνάμωση προσφύγων, εξαναγκασμένων μεταναστών και στην προώθηση της ψυχοκοινωνικής υποστήριξης και της ένταξης.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΜΕΘΟΔΟΥ «ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΕΣ ΣΥΝΕΙΡΜΙΚΕΣ ΚΑΡΤΕΣ»

Οι «Μεταφορικές Συνειρμικές Κάρτες» είναι μια αποτελεσματική μέθοδος που χρησιμοποιεί εικόνες για να αποκαλύψει συναισθήματα και καταπιεσμένες σκέψεις, βοηθώντας τα άτομα να απαλλαγούν από τις σκιές του παρελθόντος, να αφυπνίσουν τη διαίθησή τους και να εμβαθύνουν τη γνώση του εαυτού τους και των άλλων. Οι μεταφορικές συνειρμικές κάρτες χρησιμοποιούνται συχνά για την εργασία με κοινωνικά ευάλωτες ομάδες, ειδικά σε περιπτώσεις όπου οι πελάτες δυσκολεύονται να διατυπώσουν ένα πρόβλημα ή να εκφράσουν ανεξάρτητα τα συναισθήματά τους. Αυτή η μέθοδος χρησιμοποιείται επίσης αποτελεσματικά με εξαναγκασμένους μετανάστες για να τους βοηθήσει να ξεπεράσουν γλωσσικά εμπόδια, αρνητικές στάσεις, φόβους κ.λπ. Οι μεταφορικές συνειρμικές κάρτες δημιουργούν μια ατμόσφαιρα εμπιστοσύνης που ξεπερνά την εσωτερική αντίσταση και ελαχιστοποιεί τα προστατευτικά νοητικά και πολιτισμικά εμπόδια στη διαδικασία συμβουλευτικής.

Τα σετ μεταφορικών συνειρμικών καρτών συνήθως περιλαμβάνουν: κάρτες με εικόνες, ιστορίες, πρόσωπα, αρχέτυπα ή αφαιρέσεις και λέξεις, σημεία και σύμβολα που παρέχουν επιπλέον ιδέες ή πόρους προς εξερεύνηση.

Βασικές έννοιες της μεθόδου:

- ♦ **ΜΕΤΑΦΟΡΙΚΕΣ:** γραφική εικονική δήλωση, κρυφή σύγκριση βασισμένη στην αντιπαραβολή και ταύτιση αντικειμένων και φαινομένων που δεν σχετίζονται πραγματικά, αλλά έχουν παρόμοια χαρακτηριστικά.
- ♦ **ΣΥΝΕΙΡΜΙΚΕΣ:** σχέση μεταξύ φαινομένων, κατά την οποία η ενεργοποίηση του ενός (μέσω αντίληψης, φαντασίας, εσωτερίκευσης) οδηγεί στην εμφάνιση του άλλου.
- ♦ **ΠΡΟΒΟΛΙΚΕΣ:** ασυνείδητη μεταφορά ανθρώπινων συναισθημάτων, στάσεων, επιθυμιών στον έξω κόσμο.
- ♦ **ΚΑΡΤΕΣ:** εικόνα μεγέθους καρτ-ποστάλ, με ή χωρίς λεκτική σημασία.

Είναι κρύο,
τρομακτικό και
πηγαίνεις προς
το άγνωστο...
Πώς θα...

Έχουν όλοι φύγει
και μας άφησαν
μόνους... εντελώς
μόνους...

Στο όνειρο
συνεχίζουμε να
αναποδογυρίζουμε
με αυτή τη
βάρκα...

Είναι
τρομακτικό ακόμα
και να βλέπεις
το ταγκ στην
τηλεόραση...

Νιώθω σαν αυτό
το μικρό κορίτσι
φοβισμένη, μόνη
και χωρίς να ξέρω
πού να πάω...

Εικ. 11 Μεταφορικές συνειρμικές κάρτες στην εργασία με εξαναγκασμένους μετανάστες

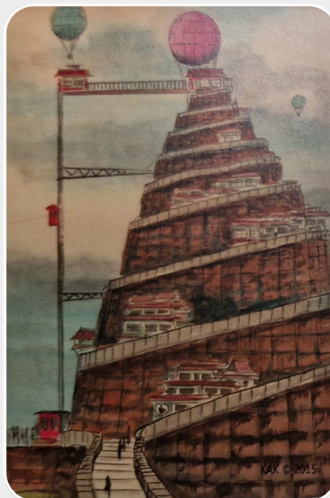
Οι **Μεταφορικές Συνειρμικές Κάρτες** μπορούν να χρησιμοποιηθούν όχι μόνο από ψυχολόγους ή ψυχοθεραπευτές, αλλά και από κοινωνικούς λειτουργούς, εκπαιδευτικούς, επαγγελματίες ανθρώπινου δυναμικού, καθηγητές κ.λπ. Μία από τις μεθόδους των Μεταφορικών Συνειρμικών Καρτών (**Whitmore, Kauffman, David, 2013**), το μοντέλο **GROW** με μεταφορικές κάρτες, παρουσιάζεται πιο αναλυτικά σε αυτή τη δημοσίευση. Οι κάρτες καλύπτουν αρκετούς βασικούς τομείς:

1. **Grow Goals** (Στόχοι Ανάπτυξης)
2. **Grow Reality** (Πραγματικότητα Ανάπτυξης)
3. **Grow Obstacles** (Εμπόδια Ανάπτυξης)
4. **Grow Opportunities** (Ευκαιρίες Ανάπτυξης)
5. **Grow Way Forward** (Προοπτική Πορείας)

Περιγραφή της διαδικασίας: Οι συμμετέχοντες καλούνται να σκεφτούν ένα πολύπλοκο πρόβλημα διαπολιτισμικής επικοινωνίας που αντιμετωπίζουν αυτή τη στιγμή και να απαντήσουν στις ερωτήσεις επιλέγοντας μία κάρτα που αντιπροσωπεύει καθέναν από τους παραπάνω τομείς:

ΣΤΟΧΟΣ:

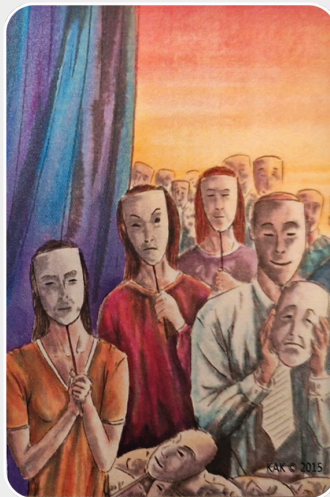
- ♥ Τι απεικονίζεται στην εικόνα;
- ♥ Ποιο είναι το υποκείμενο νόημα της μεταφοράς; Τι σημαίνει αυτό για εσάς;
- ♥ Πώς μπορεί αυτό να συνδεθεί με την πορεία προς τον στόχο σας (π.χ. την επίλυση μιας συγκρουσιακής κατάστασης στη διαπολιτισμική επικοινωνία);
- ♥ Ποια είναι η σχέση μεταξύ της εικόνας και της λέξης, καθώς και μεταξύ της εικόνας και της υπό ανάλυση κατάστασης;

Οι συμμετέχοντες επιλέγουν και αναλύουν μια άλλη κάρτα:

ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ:

- ♥ Τι απεικονίζεται στην εικόνα;
- ♥ Ποιο είναι το υποκείμενο νόημα της μεταφοράς; Τι σημαίνει αυτό για εσάς;
- ♥ Πώς μπορεί αυτό να κατανοηθεί σε σχέση με την πραγματικότητα της υπό ανάλυση κατάστασης και τη λύση της (δηλ. τον στόχο που συζητήθηκε παραπάνω);
- ♥ Ποια είναι η σχέση μεταξύ της εικόνας και της λέξης, καθώς και μεταξύ της εικόνας και της υπό ανάλυση κατάστασης;

Οι συμμετέχοντες επιλέγουν και αναλύουν μια άλλη κάρτα:

ΕΜΠΟΔΙΑ:

- ♥ Τι απεικονίζεται στην εικόνα;
- ♥ Ποιο είναι το υποκείμενο νόημα της μεταφοράς; Τι σημαίνει αυτό για εσάς;
- ♥ Πώς μπορεί αυτό να συνδεθεί με τα πιθανά εμπόδια στον δρόμο προς τον στόχο σας (π.χ. την επίλυση μιας συγκρουσιακής κατάστασης στη διαπολιτισμική επικοινωνία);
- ♥ Ποια είναι η σχέση μεταξύ της εικόνας και της λέξης, καθώς και μεταξύ της εικόνας και της υπό ανάλυση κατάστασης;

Οι συμμετέχοντες επιλέγουν και αναλύουν μια άλλη κάρτα:

ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ:

- ♥ Τι απεικονίζεται στην εικόνα;
- ♥ Ποιο είναι το υποκείμενο νόημα της μεταφοράς; Τι σημαίνει αυτό για εσάς;
- ♥ Πώς μπορεί αυτό να συνδεθεί με τα πιθανά εμπόδια στον δρόμο προς τον στόχο σας (π.χ. την επίλυση μιας συγκρουσιακής κατάστασης στη διαπολιτισμική επικοινωνία);
- ♥ Ποια είναι η σχέση μεταξύ της εικόνας και της λέξης, καθώς και μεταξύ της εικόνας και της υπό ανάλυση κατάστασης;

Οι συμμετέχοντες επιλέγουν και αναλύουν μια άλλη κάρτα:

ΠΟΡΕΙΑ ΠΡΟΣ ΤΑ ΕΜΠΡΟΣ:

- ♥ Τι απεικονίζεται στην εικόνα;
- ♥ Ποιο είναι το υποκείμενο νόημα της μεταφοράς; Τι σημαίνει αυτό για εσάς;
- ♥ Ποια βήματα μπορούν να γίνουν για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος; (π.χ. να επιλυθεί μια συγκρουσιακή κατάσταση στη διαπολιτισμική επικοινωνία);
- ♥ Ποια είναι η σχέση μεταξύ της εικόνας και της λέξης, καθώς και μεταξύ της εικόνας και της υπό ανάλυση κατάστασης;

Όταν οι συμμετέχοντες απαντούν ειλικρινά σε αυτές τις ερωτήσεις, με έναν τρόπο, ανακαλύπτουν νέες πληροφορίες σχετικά με την κατάσταση που αναλύουν και δημιουργούν κάποιες δυνατότητες για αλλαγή. Στη συνέχεια, καθίσταται δυνατό να αναπτυχθούν συγκεκριμένες στρατηγικές για την υπέρβαση των εμποδίων. Αφού οι συμμετέχοντες ανακαλύψουν τις στρατηγικές (στην προκειμένη περίπτωση, πώς να επιλύσουν μια συγκεκριμένη σύγκρουση στη διαπολιτισμική επικοινωνία) που είναι πιο πιθανό να λειτουργήσουν, μπορούν να προβλέψουν τα βήματα για την εφαρμογή της στρατηγικής (με μια προσέγγιση βήμα-βήμα). Οι συμμετέχοντες μπορούν να συζητήσουν στην ομάδα ποιες στρατηγικές είναι μακροπρόθεσμες και ποιες βραχυπρόθεσμες. Τι θα μπορούσε να επιτευχθεί χωρίς πρόσθετους πόρους (π.χ. μεταφραστές/διερμηνείς, άλλους ανθρώπινους ή οικονομικούς πόρους) και τι είναι αδύνατο να επιτευχθεί χωρίς υποστήριξη.

ΜΕΘΟΔΟΙ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Οι μέθοδοι εναλλακτικής επικοινωνίας εξελίχθηκαν από την πρωταρχική ανάγκη για επικοινωνία με άτομα που αντιμετωπίζουν προβλήματα ομιλίας και άλλες διαταραχές επικοινωνίας. Έτσι, το 1980, η Αμερικανική Ένωση Ομιλίας-Γλώσσας-Ακοής (**American Speech-Language-Hearing Association**) υιοθέτησε τον όρο υποστηρικτική και εναλλακτική επικοινωνία (**augmentative and alternative communication – AAC**) και άρχισε να αναπτύσσει τεχνικές εναλλακτικής επικοινωνίας.

Χρησιμοποιούμε πολλά εργαλεία και μέσα επικοινωνίας στην καθημερινή μας ζωή:

Εικ. 12 Εργαλεία επικοινωνίας

Οι μέθοδοι εναλλακτικής επικοινωνίας αναπτύσσονται με την ανάλυση διαφορετικών εργαλείων επικοινωνίας και των πιθανών εφαρμογών τους. Τα πιο γνωστά από αυτά—το **PECS** (Σύστημα Επικοινωνίας με Ανταλλαγή Εικόνας), το «Ας επικοινωνήσουμε με εικόνες», το «Σύστημα Συμβόλων Bliss»—έχουν σχεδιαστεί για άτομα με αναπηρίες και προβλήματα ομιλίας. Ωστόσο, δεν είναι μόνο τα άτομα με αναπηρίες που αντιμετωπίζουν δυσκολίες στην επικοινωνία και «γλωσσι-

κά εμπόδια», αλλά και οι εξαναγκασμένοι μετανάστες που δεν μιλούν την επίσημη γλώσσα της χώρας υποδοχής και μιλούν μόνο τη μητρική τους γλώσσα. Σε τέτοιες καταστάσεις, συνιστάται στους κοινωνικούς λειτουργούς να χρησιμοποιούν τις υπηρεσίες διερμηνέα. Ωστόσο, οι υπηρεσίες διερμηνέα δεν είναι πάντα διαθέσιμες (ιδιαίτερα όταν ο εξαναγκασμένος μετανάστης προέρχεται από μια άγνωστη χώρα και μιλά μόνο τη μητρική του γλώσσα). Σε αυτή την περίπτωση, συνιστάται η μέθοδος των εναλλακτικών καρτών επικοινωνίας για τους εξαναγκασμένους μετανάστες (Εικόνα 13).

Εικ. 13 Μέθοδος εναλλακτικών καρτών επικοινωνίας για εξαναγκασμένους μετανάστες

Αυτή είναι μια εναλλακτική μέθοδος επικοινωνίας που βοηθά τους εξαναγκασμένους μετανάστες να εκφράσουν τις βασικές τους ανάγκες, συναισθήματα και σκέψεις μέσω απλών εικόνων.

Στο πλαίσιο του έργου, η μέθοδος των εναλλακτικών καρτών επικοινωνίας για τους εξαναγκασμένους μετανάστες έχει εγκριθεί και δοκιμαστεί στην κοινωνική εργασία με εξαναγκασμένους μετανάστες (τόσο σε κυπριακά όσο και σε λιθουανικά κέντρα μεταναστών). Οι ειδικοί επισημαίνουν ότι αυτή η μέθοδος ενσωματώνεται εύκολα στην κοινωνική εργασία με εξαναγκασμένους μετανάστες, είναι απλή και μπορεί να βοηθήσει τους εξαναγκασμένους μετανάστες να εκφράσουν τις βασικές τους ανάγκες.

Η διαπολιτισμική επικοινωνία είναι μια σύνθετη και, πρωτίστως, αμοιβαία διαδικασία. Οι εξαναγκασμένοι μετανάστες έχουν ήδη γίνει μέλη της κοινωνίας υποδοχής μας, της κοινότητας στη γειτονιά όπου ζουν, των εργασιακών, εκπαιδευτικών, υγειονομικών ή κοινωνικών κοινοτήτων μας. Όλο και περισσότερο, οι εξαναγκασμένοι μετανάστες θεωρούνται ως μία από τις ομάδες στόχους για τις κοινωνικές υπηρεσίες. Επομένως, εμείς, ως μέλη της κοινωνίας υποδοχής, ως πάροχοι κοινωνικής εργασίας και άλλης στοχευμένης βοήθειας στους εξαναγκασμένους μετανάστες, πρέπει να είμαστε έτοιμοι να καλωσορίσουμε τα νέα μέλη. Είναι η ειλικρινής ελπίδα των συγγραφέων και των εταίρων του έργου ότι η ανάλυση του θεωρητικού υλικού που παρουσιάζεται και οι προτεινόμενες πρακτικές δραστηριότητες θα βοηθήσουν τόσο τους Λιθουανούς όσο και τους Κυπρίους επαγγελματίες να αναπτύξουν μια πολιτισμικά ευαίσθητη και ποιοτική υποστήριξη στους εξαναγκασμένους μετανάστες.

BIBLIOGRAFIJA

- AAdshead, G. (2005). Treatment of victims of trauma. *Advances in Psychiatric Treatment*, 1, 161-199.
- Barnes, M. (2005). *Social Exclusion in Great Britain: An Empirical Investigation and Comparison with the EU*. Routledge
- Baršauskienė, V., Janulevičiūtė -Ivaškevičienė, B. (2007). *Komunikacija. Technologija*
- Bartkevičienė, A., Bubnys, R. (2012). *Socialinis darbas su prieglobstį gavusiais užsieniečiais: metodinė priemonė. Šiaulių kolegija*.
- Bereznaja ,V. (2006). *Etniniai stereotipai ir jų įtaka asmens vertinimams*. Baigiamasis darbas. VDU.
- Byram, M. (1997). *Teaching and Assessing Intercultural Communicative Competence. Multilingual Matters*.
- Dutton, E. (2012). *Culture Shock and Multiculturalism: Reclaiming a Useful Model from the Religious Realm*. Cambridge Scholars Publishing.
- Deardorff, D. K. (2006). The Identification and Assessment of Intercultural Competence as a Student Outcome of Internationalization at Institutions of Higher Education in the United States. *Journal of Studies in International Education*, 10 (3), 241-266.
- Deardorff, D. K. (2015). A 21st Century Imperative: integrating intercultural competence in Tuning. *Tuning Journal for Higher Education*, 3(1), 137-147. [https://doi.org/10.18543/tjhe-3\(1\)-2015pp137-147](https://doi.org/10.18543/tjhe-3(1)-2015pp137-147)
- Demidenko, V. (2019). *Priverstinių migrantų integracijos visuomenėje edukaciniai veiksniai* [daktaro disertacija, Kauno technologijos universitetas]. Technologija.
- Demidenko, V., Kondratavičiene, V. (2022). Preparing future social workers (students) to work with forced migrants, using experiential education methods. In *EDULEARN_22: Proceedings 14th International Conference on Education and New Learning Technologies, 4-6 July 2022, Palma, Spain* (pp. 4965-4969).
- Dermot A.R., Benson, C., Dooley, B.A. (2008) Psychological Distress and the Asylum Process: A Longitudinal Study of Forced Migrants in Ireland. *The Journal of Nervous and Mental Disease*. 196 (1), 37-45.
- Esser, H. (2000) Integration and Ethnic Stratification. In *Towards Emerging Ethnic Classes in Europe?* (pp. 49-84). Freudenberg Stiftung.

Fazel, M., Wheeler, J., Danesh, J. (2005). Prevalence of serious mental disorder in 7000 refugees resettled in western countries: a systematic review. *The Lancet*, 365(9467), 1309-1314.

Fernández, O. (2014). Training or social exclusion: competences for the social inclusion of groups at risk. *Social and Behavioral Sciences*, 132, 154 – 159.

Figley, C.R. (2014). *Trauma and its wake*. Routledge.

Gelbūdienė, E., Demidenko, V. (2019). *Psichosocialinė pagalba smurtą ir kitas traumas patyrusiems asmenims*. Spaudvita.

Geleželytė, O. (2022) Kompleksinis potrauminis stresas. Samprata ir psichotraumatologinis įvertinimas. Vilniaus universiteto leidykla. https://www.fsf.vu.lt/dokumentai/GelezelyteO.2022_kompleksinis_potrauminis_stresas.pdf

Gojer, J., Ellis, A. (2014). Post-traumatic Stress Disorder and the Refugee Determination Process in Canada: starting the discourse. *New issues in refugee research*, 207. UNHCR, <https://www.unhcr.org/media/post-traumatic-stress-disorder-and-refugee-determination-process-canada-starting-discourse-dr>

Green, B. L. (1990). Defining Trauma: terminology and generic stressor dimensions. *Journal of applied social psychology*, 20(20), 1632-1642.

Gross, C. S., & Killikelly, C. (2019). Sociosomatics in the context of migration. In A. Maercker, E. Heim, & L. J. Kirmayer (Eds.), *Cultural clinical psychology and PTSD* (pp. 41–54). Hogrefe.

Gurova, T., Godvadas, P. (2015). Patyriminio ugdymo metodo veiksmingumas dirbant su socialiai pažeidžiamais jaunais žmonėmis. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 15(1), 97-118.

Gurung, Y. B. (2011). Migration from Rural Nepal: a social exclusion framework. *Himalaya, the Journal of the Association for Nepal and Himalayan Studies*, 31(1), 12, 37-51.

Hammer, M. R., Bennett, M. J., & Wiseman, R. (2003). Measuring intercultural sensitivity: The intercultural development inventory. *International Journal of Intercultural Relations*, 27(4), 421-443.

Hansen, S. R., Carlsson, J., Glahder Lindberg, L., Jensen, A. M., Sonne, Ch. (2018). Mind-Spring – a mixed-method study of a group intervention for newly arrived refugees. Competence Centre for Transcultural Psychiatry (CTP), Mental Health Centre Ballerup. <https://integration.drc.ngo/media/tcmcbddk/resultater-af-pilotunders%C3%B8gelse-ctp-januar-2018.pdf>

Herman, J. L.(2006). *Trauma ir išgijimas. Prievartos pasekmės – nuo buitinio smurto iki politinio teroro*. Vaga.

Hernandez, D. J., Cervantes, W. D. (2011). *Children in Immigrant Families: Ensuring Opportunity for Every Child in America*. Report from the Foundation for Child Development. <http://fcdus.org/sites/default/files/First%20Focus%20%20Children%20in%20Immigrant%20Families.pdf>

Hinton, D. E., & Bui, E. (2019). Variability of PTSD and trauma-related disorders across cultures: A study of Cambodians. In A. Maercker, E. Heim, & L. J. Kirmayer (Eds.), *Cultural clinical psychology and PTSD* (pp. 23–39). Hogrefe.

Husby, S. R., Carlsson, J., Scotte Jensen, A. M, Glahder Lindberg, L., & Sonne, C. (2020). Prevention of trauma-related mental health problems among refugees: A mixed-methods evaluation of the MindSpring group programme in Denmark. *Journal of community psychology*, 48(3), 1028–1039. <https://doi.org/10.1002/jcop.22323>

Janoff-Bulman, R. (2002). *Shattered Assumptions: Towards a New Psychology of Trauma*. Free Press.

Kahan-Strawczynski, P., Levi, D., Konstantinov, V. (2010). *Immigrant youth in Israel - The current situation*: Research report. Institute conducted a seminar on immigrant youth.

Kirmayer, L. J., & Gómez-Carrillo, A. (2019). Culturally responsive clinical psychology and psychiatry: An ecosocial approach. In A. Maercker, E. Heim, & L. J. Kirmayer (Eds.), *Cultural clinical psychology and PTSD* (pp. 3–21). Hogrefe.

Kirmayer, L. J., Weinfeld, M., Burgos, G., du Fort, G. G., Lasry, J. C., & Young, A. (2007). Use of health care services for psychological distress by immigrants in an urban multicultural milieu. *Canadian journal of psychiatry. Revue Canadienne de Psychiatrie*, 52(5), 295–304. <https://doi.org/10.1177/070674370705200504>

Kobasa, S.C. (1982) The Hardy Personality: Toward a Social Psychology of Stress and Health. In G.S Sanders and J. Suls (Eds.). *Social Psychology of Health and Illness*, (pp.1-30). Psychology Press.

Kolb, D. A. (1984). *Experiential learning: experience as the source of learning and development*. Prentice Hall, Inc. Englewood Cliffs.

Konstantinov, V. V., Zelev, M. V. (2007). The Problem of Migrant Integration into the Receiving Society in Post-Industrial Countries and in Russian Federation. *Journal Polis/ Political Studies*, 6, 64-70.

Korem, A., Horenczyk, G. (2015). Perceptions of social strategies in intercultural relations: the case of Ethiopian immigrants in Israel. *International Journal of intercultural relations*, 49, 13-24.

Kultūra. (2024). Visuotinė lietuvių enciklopedija. <https://www.vle.lt/straipsnis/kultura-2/>

Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties. Suvestinė redakcija nuo 2024-07-01 iki 2024-12-31., 2004 m. balandžio 29 d. Nr. IX-2206. (2004). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.232378/asr>

Lietuvos Respublikos įstatymas dėl 1951 m. Konvencijos dėl pabėgėlių statuso bei 1967 m. Protokolo dėl pabėgėlių statuso ratifikavimo, 1997 sausio 21 d. Nr. VIII-85. (1997). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/4a573010725411ecb2fe9975f8a9e52e>

Macchiavello, M. (2003). Forced migrants as an under-utilized asset: refugee skills, livelihoods and achievements in Kampala. *New issues in refugee research*, 95, 3-46. <https://www.unhcr.org/media/forced-migrants-under-utilized-asset-refugee-skills-livelihoods-and-achievements-kampala>

Maercker, A., Heim, E., & Kirmayer, L. J. (Eds.). (2019). *Cultural clinical psychology and PTSD*. Hogrefe.

Major, J., Wilkinson, J., Langat, K., Santoro, N. (2013). Sudanese young people of refugee background in rural and regional Australia: Social capital and education success. *Australian and International Journal of Rural Education*, 23(3), 95.

Mauro, di M., Sandu, B., Pacevičius, J. (2023). *Building intercultural competences: A handbook for Regions and stakeholders*. Assembly of European Regions (AER).

MindSpring for and with parents from refugee backgrounds. (2021). Danish Refugee Council, Published by MindSpring Center.

Montgomery, E., Foldspang, A. (2008). Discrimination, mental problems and social adaptation in young refugees. *European Journal of Public Health*, 18(2), 156-161.

Murphy, D., Ndegwa, D., Kanani, A., Rojas-Jaimes, C., Webster, A. (2002). Mental health of refugees in inner-London. *The Psychiatrist*, 26, 222-224.

Noh, S, Kaspar, V, Wickrama, K. A. (2007). Overt and subtle racial discrimination and mental health: preliminary findings for Korean immigrants. *American journal of public health*, 97(7), 1269-1274. <https://doi.org/10.2105/AJPH.2005.085316>

Oberg, K. (1960). Cultural Shock: Adjustment to New Cultural Environments. *Practical Anthropology*, 7(4), 177-182. <https://doi.org/10.1177/009182966000700405>

Okunevičiūtė-Neverauskienė, L. (2010). Tautinių mažumų integracijos į darbo rinką aspektai. *Filosofija. sociologija*, 21(4), 245-256.

Pedersen, D. (2002). Political violence, ethnic conflicts and modern wars. *Social science & medicine*. 55(2), 175-190. [https://doi.org/10.1016/S0277-9536\(01\)00261-1](https://doi.org/10.1016/S0277-9536(01)00261-1)

Phillimore, J., Goodson, L. (2006). Problem or Opportunity? Asylum Seekers, Refugees, Employment and Social Exclusion in Deprived Urban Areas. *Urban Studies*, 43(10), 1715-1736.

Piaget, J. (1977). *The Development of Thought. Equilibration of Cognitive Structures*. Basil Blackwell.

Pitman, A. (2010). Asylum application process: the psychiatric patient's experience. *The Psychiatrist*, 34, 344-348.

Rechel, B., Mladovsky, P., Ingleby, D., Mackenbach, J. P., & McKee, M. (2013). Migration and health in an increasingly diverse Europe. *Lancet (London, England)*, 381(9873), 1235-1245. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(12\)62086-8](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(12)62086-8)

Robjant, K., Hassan, R., & Katona, C. (2009). Mental health implications of detaining asylum seekers: systematic review. *The British journal of psychiatry: the journal of mental science*, 194(4), 306-312. <https://doi.org/10.1192/bjp.bp.108.053223>

Rodgers, G. (2004). Hanging out with forced migrants: methodological and ethical challenges. *Forced migration review*, 21, 48-49.

Sirin, S. R., Rogers-Sirin, L. (2015). The educational and mental health needs of Syrian refugee children. Migration Policy Institute.

Spallek, J., Zeeb, H. & Razum, O. (2011). What do we have to know from migrants' past exposures to understand their health status? a life course approach. *Emerging Themes in Epidemiology*, 8(6), 2-8. <https://doi.org/10.1186/1742-7622-8-6>

Spencer, S. (Ed.) (2004). *Refugees and other new migrants: a review of the evidence on successful approaches to integration*. University of Oxford, Centre on Migration, Policy and Society.

Spinelli, E. (2007). *Practising Existential Therapy: The Relational World*. Sage. SPINELLI, E. (2014). *Therapeutic relations in existential-phenomenological research phenomenology: training course material* [manuscript].

Steel Z., Silove, D., Brooks, R., Momarti, S., Alzuhairi, B., Susljik, I. N. A. (2006). Impact of immigration detention and temporary protection on the mental health of refugees. *The British journal of psychiatry*, 188(1), 58-64.

Štuopytė, E., Demidenko, V. (2021). *Kitataučių integracija: patirtinio mokymo metodinės rekomendacijos*. Spaudvita.

Tarpkultūrinio bendravimo kompetencijos ugdymo programa. (2021). INCrEAsE projekto partnerystė.

Tatar, M. (1998). Counseling immigrants: School contexts and emerging strategies. *British Journal of Guidance and Counseling*, 26, 337–352.

Tatar, M. (2015). Multicultural counseling: school context. In *Education for the 21 century: Multiculturalism, Children's Rights and Global Citizenship. International Conference, 30 June- 2 July 2015, Haifa, Israel*.

Terzil, L. (2005). A capability perspective on impairment, disability and special needs. Towards social justice in education. *Theory and Research in Education*, 3(2), 197-223.

Tran, T. V., Manalo V., Nguyen, V. T. (2007). Nonlinear relationship between length of residence and depression in a community-based sample of Vietnamese Americans. *International Journal of Social Psychiatry*, 53(1), 85-94.

Tuton, D. (2003). Refugees, forced resettler and other forced migrants towards a unitary study of forced migration. *New issues in refugee research*, 94. United Nations High Commissioner for Refugees. https://mcrg.in/wp-content/uploads/2022/03/AE_David.pdf

UNESCO. (2005). Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All. Published by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000140224>

UNESCO. (2013). *Intercultural Competences: Conceptual and Operational Framework*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000219768>

UNHCR. (2009). *Note on Refugee Integration in Central Europe*. United Nations High Commissioner for Refugees. Regional Representation for Central Europe.

UNHCR. (2012). *Note on Refugee Integration in Central Europe*, CP 2500, 1211. <https://www.unhcr.org/sites/default/files/legacy-pdf/463b462c4.pdf>

Valstybės pažangos taryba (2011). *Lietuvos pažangos strategija „Lietuva 2030“*. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.412512>

Whitmore, J., Kauffman, C., David, S. A. (2013). GROW grows up: from winning the game to pursuing transpersonal goals. In S. David, D. Clutterbuck (eds.). *Beyond goals: effective strategies for coaching and mentoring*. Gower Publishing Limited. (pp. 245–260). <https://doi:10.4324/9781315569208>

World Health Organization. (2006). *Health of refugees*. World Health Organization and UNHCR.

Wolff, F., Borzikowsky, Ch. (2018). Intercultural Competence by International Experiences? An Investigation of the Impact of Educational Stays Abroad on Intercultural Competence and Its Facets. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 49(3), 488-514. <https://doi.org/10.1177/0022022118754721>

Žibas, K. (2013a) Prieglobstis Lietuvoje: teisiniai ir sociologiniai aspektai. *Etniškumo studijos*, 1, 8-18.

Žibas, K. (2013b). *Lietuvoje prieglobstį gavusių užsieniečių socialinės integracijos tyrimas*. Tyrimo ataskaita. Vilnius.

Bereznaja-Demidenko, V., Štuopytė, E. (2013). Влияние неформального обучения на процесс интеграции беженцев. In *Актуальные вопросы современной психологии и педагогики: сборник докладов*. (pp. 41-44). Гравис.

Bereznaja-Demidenko V., Bulotas R. (2012). Проявления этнических стереотипов и их влияние на оценку индивида. Развитие общества и экономики, современные тенденции и перспективы: международный сборник научных статей. Издательский центр „Гравис“. <http://www.science-conf.ru/files/arhiv/society1.pdf>

Малкина-Пых, И. Г. (2004). *Экстремальные ситуации*. Справочник практического психолога. Изд-во Эксмо.

Налчаджян, А. А. (2004). *Основы этнопсихологии*. Питер.

Налчаджян, А. А. (2004). *Основы этнопсихологии*. Питер.

